

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій

**ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО
(ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА)**

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до семінарських занять для студентів спеціальності 081 «Право»
спеціалізації «Правове забезпечення підприємницької діяльності»

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри цивільного,
господарського права та процесу
Протокол № 7 від 14 січня 2019 року

Чернігів ЧНТУ 2019

Цивільне право (Загальна частина). Методичні вказівки до семінарських занять для студентів спеціальності 081 «Право» спеціалізації «Правове забезпечення підприємницької діяльності» / Укл.: Колодій І.М., Івженко А.А. – Чернігів: ННІ права і соціальних технологій ЧНТУ. – 2019. – 78 с.

Укладачі:

КОЛОДІЙ ІННА МИКОЛАЇВНА, завідувач кафедри цивільного, господарського права та процесу, кандидат юридичних наук

ІВЖЕНКО АЛЬОНА АНАТОЛІЇВНА, асистент кафедри цивільного, господарського права та процесу

Відповідальний за випуск: КОЛОДІЙ ІННА МИКОЛАЇВНА, завідувач кафедри цивільного, господарського права та процесу, кандидат юридичних наук

Рецензент: СЕЛЕЦЬКИЙ ОЛЕКСІЙ ВІКТОРОВИЧ, декан юридичного факультету, кандидат юридичних наук, доцент

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА	4
1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА»	6
1.1. Тематичний план навчальної дисципліни «Цивільне право. Загальна частина»	6
1.2. Структура навчальної дисципліни	15
1.3. Методи поточного та підсумкового атестаційного контролю з навчальної дисципліни «Цивільне право (Загальна частина)»	17
2. ТЕМАТИЧНІ ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	20
Семінарське заняття 1. Цивільне право, як галузь права	20
Семінарське заняття 2. Фізичні особи як суб'єкти цивільного права	22
Семінарське заняття 3. Юридичні особи як суб'єкти цивільного права	26
Семінарське заняття 4. Об'єкти цивільних прав	30
Семінарське заняття 5. Особисті немайнові права	34
Семінарське заняття 6. Здійснення та захист цивільних прав і виконання обов'язків	37
Семінарське заняття 7. Правочини	40
Семінарське заняття 8. Представництво	45
Семінарське заняття 9. Строки та терміни. Позовна давність	47
Семінарське заняття 10. Загальні положення про право власності	50
Семінарське заняття 11. Підстави набуття та припинення права власності	53
Семінарське заняття 12. Право спільної власності	56
Семінарське заняття 14. Загальні положення про зобов'язання	62
Семінарське заняття 15. Виконання зобов'язання	65
Семінарське заняття 16. Забезпечення виконання зобов'язання	67
Семінарське заняття 17. Цивільно-правовий договір	71
ДОДАТКИ	76

ПЕРЕДМОВА

Цивільні правовідносини - це найширший пласт суспільних відносин, із яким кожна людина зустрічається протягом всього життя щоденно. Участь у цих відносинах реалізується через можливість мати, здійснювати та захищати цивільні права та обов'язки. Ці знання набуваються у процесі вивчення навчального курсу «Цивільне право (Загальна частина)», при вивченні якого студент набуває знань не лише системи актів цивільного законодавства, але і відповідних теоретичних положень, без яких неможливо досконально зрозуміти та тлумачити цивільно-правові категорії. Важливе значення має також опрацювання узагальнень судової практики з вирішення судових спорів.

Предметом вивчення дисципліни «Цивільне право (Загальна частина)» є: основні принципи, доктринальні засади, правові джерела, окремі поняття, терміни, визначення, дефініції, юридичні категорії, інститути цивільного права тощо.

Метою навчальної дисципліни «Цивільне право (Загальна частина)» є: опанування студентами системи знань з цивільного права України; акцентування уваги студентів на складних теоретичних та практичних проблемах цивільних правовідносин; на основі конкретно-предметного матеріалу вироблення навиків аналітичного мислення у студентів; формування практичних умінь і навиків щодо правильного тлумачення та застосування цивільно-правових норм.

Семінарські заняття проводяться з основних тем розглянутих на лекційних заняттях.

Самостійна та індивідуальна робота планується як форма навчання, що має на меті розширення та дослідження питань винесених на розгляд на лекційних заняттях, а також опрацювання питань, які не були висвітлені на лекційних та семінарських заняттях.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенту належить оволодіти відповідною сукупністю знань, вмінь та навичок, зокрема:

студент повинен засвоїти знання з теорії цивільного права у поєднанні з теоретичними та практичними питаннями реалізації цивільних прав;

студент повинен набути навичок використання чинного законодавства, покликаного врегульовувати цивільні відносини, для розширення свого правового кругозору, підвищення рівня правосвідомості і правової культури та вирішення питань, що виникають у практичній діяльності.

Дане навчально-методичне видання підготовлено з метою надання можливості студентам ґрунтовно та послідовно готуватися до семінарських занять з навчальної дисципліни «Цивільне право (Загальна частина)», користуючись тим списком літератури та нормативно-правових актів, який рекомендований до кожної теми семінарського заняття. На основі аналізу рекомендованих джерел студенти повинні навчитися формулювати і обґрунтовувати висновки не тільки теоретичного, а й практичного характеру.

Підготовка до семінарського заняття згідно плану, аналіз питань для самостійного вивчення, написання есе та рефератів по темі, а також вирішення практичних задач надасть можливість викладачу визначити рівень засвоєння матеріалу студентами.

У методичних вказівках запропоновано також і критерії оцінювання студентів, складені відповідно до Положення про поточну атестацію успішності студентів денної форми навчання в Чернігівському національному технологічному університеті та з урахуванням обсягу годин і структури навчальної дисципліни.

1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА»

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни «Цивільне право. Загальна частина»

Змістовий модуль 1. Вступ до цивільного права

Тема 1. Цивільне право як галузь права

Місце цивільного права в системі галузей права. Поняття цивільного права як приватного права та як галузі права.

Предмет цивільно-правового регулювання: особисті немайнові та майнові відносини. Метод цивільно-правового регулювання. Функції сучасного цивільного права. Система цивільного права.

Принципи цивільного права: неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини, неприпустимість позбавлення права власності, свобода договору, свобода підприємницької діяльності, яка не заборонена законом, судовий захист цивільного права та інтересу, справедливість, добросовісність та розумність.

Тема 2. Цивільне законодавство

Конституція України - Основний Закон. Цивільний кодекс України. Конституційні і звичайні закони. Акти Президента України. Акти Кабінету Міністрів України. Акти інших органів державної влади. Міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Рішення Конституційного Суду України. Акти органів місцевого самоврядування. Примірні статuti кооперативних і громадських організацій, затверджені органами державної влади. Звичаї ділового обороту. Локальні (корпоративні) нормативні акти, прийняті органами управління юридичних осіб, які регулюють їх діяльність. Аналогія закону та аналогія права. Роль судової практики в удосконаленні, тлумаченні та застосуванні цивільного законодавства.

Поняття і структура цивільного законодавства. Співвідношення цивільного права і цивільного законодавства. Структура Цивільного кодексу України.

Дія цивільного законодавства у часі, просторі та за колом осіб.

Тема 3. Наука цивільного права

Поняття і предмет науки цивільного права. Функції науки цивільного права. Завдання науки цивільного права в період радикальних економічних реформ. Методи дослідження цивільно-правових явищ; метод діалектичного матеріалізму. Інші методи порівняльного правознавства, системний підхід, комплексне розв'язання завдань цивільно-правового регулювання суспільних відносин, використання соціологічного методу дослідження в цивільному праві.

Взаємодія науки цивільного права з іншими правовими науками. Цивільне право і загальна теорія держави і права. Цивільне право і галузеві науки. Цивільне право і міжнародне приватне право.

Тема 4. Загальна характеристика цивільного і торгівельного права зарубіжних країн

Основні правові системи. Цивільне і торгівельне законодавство зарубіжних держав і тенденції його розвитку. Сучасні наукові теорії в галузі цивільного і торгового права. Загальна характеристика джерел цивільного права Німеччини, Франції, Нідерландів, Англії та США.

Тема 5. Цивільні правовідносини

Поняття та особливості цивільних правовідносин. Елементи цивільних правовідносин: суб'єкти, об'єкти та зміст (фактичний та юридичний). Поняття суб'єктивного права та суб'єктивного обов'язку.

Класифікація цивільних правовідносин.

Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин. Поняття юридичних фактів. Види юридичних фактів.

Змістовий модуль 2. Учасники цивільних правовідносин

Тема 6. Фізичні особи як суб'єкти цивільного права

Поняття, ознаки та обсяг правоздатності фізичної особи. Виникнення та припинення правоздатності фізичної особи. Правоздатність іноземців та осіб без громадянства. Запобігання обмеженню можливості фізичної особи мати цивільні права та обов'язки.

Способи ідентифікації фізичної особи.

Поняття та зміст цивільної дієздатності фізичної особи. Зміст дієздатності фізичних осіб. Види цивільної дієздатності фізичних осіб.

Обмеження дієздатності фізичної особи: підстави, порядок та правові наслідки.

Визнання фізичної особи недієздатною: підстави, порядок та правові наслідки.

Визнання фізичної особи безвісно відсутньою: підстави, порядок та правові наслідки.

Оголошення фізичної особи померлою: підстави, порядок та правові наслідки. Правові наслідки появи фізичної особи, яка була оголошена померлою.

Фізична особа-підприємець.

Тема 7. Акти цивільного стану. Опіка та піклування

Поняття актів цивільного стану. Органи реєстрації актів цивільного стану. Реєстрація народження та походження фізичної особи. Реєстрація

громадянства. Реєстрація шлюбу. Реєстрація розірвання шлюбу. Реєстрація зміни імені. Реєстрація смерті.

Встановлення та позбавлення опіки та піклування. Права та обов'язки опікунів і піклувальників. Права та обов'язки осіб, що перебувають під опікою.

Тема 8. Юридичні особи як суб'єкти цивільного права

Поняття та ознаки юридичної особи. Сутність юридичної особи.

Організаційно-правові форми та види юридичних осіб. Правоздатність юридичної особи та її зміст.

Майнові права та обов'язки юридичних осіб. Особисті немайнові права та обов'язки юридичних осіб. Найменування юридичної особи (комерційне (фірмове) найменування). Місцезнаходження юридичної особи.

Право юридичної особи на недоторканність ділової репутації та її судовий захист. Засоби індивідуалізації юридичної особи.

Державна реєстрація юридичної особи. Установчі документи юридичної особи. Органи юридичної особи.

Способи створення юридичних осіб: розпорядчий, нормативно-явочний, дозвільний і договірний. Філії та представництва юридичної особи. Припинення юридичних осіб.

Форми припинення юридичних осіб: реорганізація та ліквідація. Види реорганізації: злиття, поділ, приєднання, перетворення. Виділ юридичної особи. Добровільний та примусовий порядок ліквідації юридичної особи.

Задоволення вимог кредиторів.

Тема 9. Держава Україна і територіальні громади, як суб'єкти цивільного права

Роль і становище суб'єктів публічного права у сфері цивільних правовідносин. Права та обов'язки суб'єктів публічного права у цивільних правовідносинах.

Змістовий модуль 3. Правовий режим об'єктів цивільних правовідносин.

Цивільно-правове регулювання особистих немайнових прав

Тема 10. Об'єкти цивільних прав

Поняття і види об'єктів цивільних прав. Оборотоzдатність об'єктів цивільних прав.

Речі як об'єкти цивільних прав. Поняття речей. Класифікація речей та її правове значення. Тварини як особливий об'єкт цивільних прав.

Майно як особливий об'єкт цивільних прав. Підприємство як єдиний майновий комплекс.

Гроші та валютні цінності як об'єкти цивільних прав.

Цінні папери як об'єкти цивільних прав. Групи та види цінних паперів. Передання прав за цінними паперами.

Результати робіт та послуги як об'єкти цивільних прав.

Результати інтелектуальної, творчої діяльності як об'єкти цивільних прав.
Інформація як об'єкт цивільних прав.
Особисті немайнові блага як об'єкти цивільних прав.

Тема 11. Особисті немайнові права

Поняття та ознаки особистих немайнових прав.

Види особистих немайнових прав. Зміст особистого немайнового права.

Здійснення особистих немайнових прав. Забезпечення особистих немайнових прав.

Обмеження особистих немайнових прав. Захист особистого немайнового права. Поновлення порушеного особистого немайнового права.

Спростування недостовірної інформації. Заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права.

Правові наслідки невиконання рішення суду про захист особистого немайнового права. Право фізичної особи, особисте немайнове право якої порушено, на відшкодування шкоди.

Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи. Право на життя. Право на усунення небезпеки, яка загрожує життю та здоров'ю. Право на охорону здоров'я. Право на медичну допомогу. Право на інформацію про стан свого здоров'я. Право на таємницю про стан здоров'я. Права фізичної особи, яка перебуває на стаціонарному лікуванні у закладі охорони здоров'я. Право на свободу. Право на особисту недоторканність. Право на донорство. Право на сім'ю. Право на опіку або піклування. Право на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.

Право на ім'я. Право на зміну імені. Право на використання імені. Право на повагу до гідності та честі. Право на повагу до людини, яка померла. Право на недоторканність ділової репутації. Право на індивідуальність. Право на особисте життя та його таємницю. Право на інформацію. Право на особисті папери. Розпоряджання особистими паперами. Право на ознайомлення з особистими паперами, які передані до фонду бібліотек або архівів. Право на таємницю кореспонденції.

Захист інтересів фізичної особи при проведенні фото-, кіно-, теле- та відеозйомок. Охорона інтересів фізичної особи, яка зображена на фотографіях та в інших художніх творах.

Право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості. Право на місце проживання. Право на недоторканність житла. Право на вибір роду занять. Право на свободу пересування. Право на свободу об'єднання. Право на мирні зібрання.

Змістовий модуль 4. Реалізація цивільних прав і обов'язків.

Представництво. Строки і терміни реалізації та захисту цивільних прав

Тема 12. Здійснення цивільних прав та виконання обов'язків

Поняття цивільних прав та обов'язків. Підстави виникнення цивільних прав та обов'язків. Здійснення цивільних прав. Межі здійснення цивільних прав. Виконання цивільних обов'язків.

Тема 13. Захист цивільних прав та інтересів

Право на захист цивільних прав та інтересів. Захист цивільних прав та інтересів судом. Захист цивільних прав та інтересів Президентом України, органами державної влади або органами місцевого самоврядування. Захист цивільних прав нотаріусом. Самозахист цивільних прав. Здійснення права на захист. Визнання незаконним правового акта органу державної влади або органу місцевого самоврядування. Відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди. Відшкодування моральної шкоди.

Тема 14. Правочини

Поняття та ознаки правочинів. Воля і волевиявлення як суть правочину. Види правочинів. Умови чинності правочину. Презумпція правомірності правочину. Форма правочину. Способи волевиявлення. Усна форма правочину. Письмова форма правочину: проста та нотаріальне посвідчення. Укладення правочину шляхом мовчання. Державна реєстрація правочину. Місце вчинення правочину. Строки у правочині. Правочини, щодо яких правові наслідки пов'язуються з настанням певної обставини. Тлумачення змісту правочину. Відмова від правочину. Правові наслідки недодержання сторонами при вчиненні правочину вимог закону.

Недійсність правочину. Види недійсних правочинів. Фіктивні та удавані Правочини. Нікчемні та оспорювані правочини. Правові наслідки недійсності правочину (окремих його частин).

Тема 15. Представництво

Поняття та підстави представництва. Правочини, які може вчиняти представник. Правові наслідки вчинення правочину представником. Передоручення. Вчинення правочинів з перевищенням повноважень. Представництво за законом. Комерційне представництво. Представництво за довіреністю. Форма довіреності. Довіреність юридичної особи. Строк довіреності. Припинення представництва за довіреністю. Скасування довіреності. Відмова представника від вчинення дій, які були визначені довіреністю.

Випадки недопущення представництва.

Тема 16. Строки та терміни. Позовна давність

Поняття і значення строків та термінів в цивільному праві. Роль і місце строків та термінів у цивільних правовідносинах. Визначення строку та терміну. Початок перебігу строку. Закінчення строку. Порядок вчинення дій в останній день строку.

Види цивільно-правових строків. Визначення строку вказівкою на подію, яка неминуче повинна настати. Визначення строку моментом вимоги кредитора. Строки здійснення цивільних прав та виконання обов'язків. Строки існування цивільних прав та присікальні (преклюзивні) строки.

Строки захисту цивільних прав: гарантійні строки, строки оперативного захисту, претензійні строки, строки позовної давності, процесуальні строки.

Поняття позовної давності. Загальна позовна давність. Спеціальна позовна давність. Зміст тривалості позовної давності. Обчислення позовної давності. Початок перебігу позовної давності. Позовна давність у разі заміни сторін у зобов'язанні. Зупинення перебігу позовної давності. Переривання перебігу позовної давності. Закінчення строку позовної давності. Правові наслідки пропуску строку позовної давності. Застосування позовної давності до додаткових вимог. Наслідки впливу позовної давності.

Вимоги, на які позовна давність не поширюється.

Змістовий модуль 5. Право власності та інші речові права

Тема 17. Загальні положення про право власності

Поняття та зміст права власності. Правомочності володіння, користування, розпорядження власником своїм майном. Право власності в об'єктивному розумінні. Право власності в суб'єктивному розумінні. Абсолютний характер права власності. Історичні типи права власності.

Здійснення права власності. Непорушність права власності. Тягар утримання майна. Ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження майна. Право власності українського народу. Право приватної власності. Суб'єкти права приватної власності. Право державної власності. Суб'єкти права державної власності. Право комунальної власності. Суб'єкти права комунальної власності. Право власності на землю (земельну ділянку). Суб'єкти права власності на землю (земельну ділянку). Право власності на житло. Суб'єкти права власності на житло. Речові права на чуже майно.

Тема 18. Підстави набуття та припинення права власності

Підстави набуття права власності. Набуття права власності юридичною особою публічного права. Набуття добросовісним набувачем права власності на майно, відчужене особою, яка не мала на це права. Набуття права власності на новостворене майно. Набуття права власності на перероблену річ. Привласнення загальнодоступних дарів природи. Момент набуття права власності за договором. Набуття права власності на безгосподарну річ. Набуття права власності на рухому річ, від якої власник відмовився. Знахідка. Набуття права власності на знахідку. Право особи, яка знайшла загублену річ, на винагороду та відшкодування витрат, пов'язаних із знахідкою. Бездоглядна домашня тварина. Набуття права власності на бездоглядну домашню тварину. Відшкодування витрат на утримання бездоглядної домашньої тварини та виплата винагороди. Набуття права власності на скарб. Набувальна давність.

Набуття права власності у разі приватизації державного майна та майна, що є у комунальній власності.

Підстави припинення права власності: відчуження власником свого майна; відмова власника від права власності; припинення права власності на майно, яке за законом не може належати цій особі; знищення майна; викуп пам'яток історії та культури; викуп земельної ділянки у зв'язку із суспільною необхідністю; викуп нерухомого майна у зв'язку з метою суспільної необхідності земельної ділянки, на якій воно розміщене; звернення стягнення на майно за зобов'язаннями власника; реквізиція; конфіскація; припинення юридичної особи чи смерті власника. Інші підстави припинення права власності.

Тема 19. Право спільної власності

Поняття і види права спільної власності.

Поняття права спільної часткової власності. Суб'єкти права спільної часткової власності. Визначення часток у праві спільної часткової власності.

Здійснення права спільної часткової власності. Плоди, продукція та доходи від використання майна, що є у спільній частковій власності. Утримання майна, що є у спільній частковій власності.

Право співвласника розпорядитися своєю часткою у праві спільної часткової власності. Переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності. Виділ частки із майна, що є у спільній частковій власності.

Припинення права на частку у спільному майні за вимогою інших співвласників. Звернення стягнення на частку у майні, що є у спільній частковій власності. Поділ майна, що є у спільній частковій власності.

Поняття права спільної сумісної власності. Суб'єкти права спільної сумісної власності.

Здійснення права спільної сумісної власності. Виділ частки із майна, що є у спільній сумісній власності. Звернення стягнення на частку майна, що у спільній сумісній власності. Поділ майна, що є у спільній сумісній власності.

Тема 20. Право власності на землю та на житло

Земля (земельна ділянка) як об'єкт права власності. Право власника на забудову земельної ділянки. Самочинне будівництво. Право на земельну ділянку при придбанні житлового будинку, будівлі або споруди, що розміщені на ній. Припинення права власності на земельну ділянку.

Поняття житла. Житловий будинок, квартира, садиба, як об'єкт права власності. Права власника житлового будинку, квартири. Права житлово-будівельного (житлового) кооперативу та їх членів на квартиру в будинку кооперативу. Об'єднання власників житлових будинків, квартир.

Тема 21. Захист права власності

Засади захисту права власності.

Право власника на вимогу майна із чужого незаконного володіння (віндикаційний позов). Предмет віндикаційного позову.

Право власника на вимогу майна від добросовісного набувача. Права та обов'язки добросовісного набувача. Витребування грошей та цінних паперів.

Захист права власника від порушень, не пов'язаних із позбавленням володіння (негаторний позов).

Визнання права власності. Визнання незаконним правового акта, що порушує право власності. Інші способи захисту права власності.

Тема 22. Речові права на чуже майно

Види речових прав на чуже майно. Захист речових прав на чуже майно.

Суб'єкти права володіння чужим майном. Підстави виникнення права володіння. Підстави припинення права володіння. Обов'язки недобросовісного володільця. Умови неможливості витребування майна з незаконного володіння іншої особи.

Поняття користування чужим майном. Поняття сервітуту. Встановлення сервітуту. Зміст сервітуту. Підстави припинення сервітуту.

Підстави виникнення права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис). Договір про надання права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб: строк дії, зміст. Підстави припинення права користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб.

Підстави виникнення права користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій). Права та обов'язки власника земельної ділянки, наданої для забудови. Права та обов'язки землекористувача.

Припинення права користування земельною ділянкою для забудови. Правові наслідки припинення права користування земельною ділянкою.

Змістовий модуль 6. Zobov'язальне право. Zobov'язальне право. Цивільно-правова відповідальність

Тема 23. Загальні положення про zobov'язання

Поняття і система zobov'язального права. Поняття zobov'язання, підстави його виникнення та значення у сучасному цивільному обороті. Склад zobov'язання. Суб'єкти zobov'язання: кредитор, боржник, третя особа. Заміна сторін у zobov'язанні. Об'єкти zobov'язання. Зміст zobov'язань.

Види zobov'язань.

Тема 24. Виконання zobov'язання

Поняття та принципи виконання zobov'язань. Суб'єкти виконання zobov'язання. Місце, строк та спосіб виконання zobov'язання. Зустрічне та альтернативне виконання zobov'язання. Особливості виконання солідарного та часткового zobov'язання. Регресне zobov'язання, його ознаки. Підтвердження виконання zobov'язання.

Тема 25. Забезпечення виконання зобов'язання

Види забезпечення виконання зобов'язання. Форма правочину щодо забезпечення виконання зобов'язання. Загальні умови забезпечення виконання зобов'язання. Окремі види забезпечення виконання зобов'язання.

Поняття та види неустойки (штраф, пеня). Підстави виникнення права на неустойку. Предмет неустойки. Правові наслідки сплати (передання) неустойки.

Договір поруки та його зміст. Припинення поруки.

Поняття гарантії. Сторони та зміст договору гарантії. Припинення гарантії. Право гаранта на зворотну вимогу (регрес) до боржника.

Поняття завдатку. Правові наслідки порушення або припинення зобов'язання, забезпеченого завдатком.

Поняття застави. Підстави виникнення застави. Види застав. Предмет застави. Форма договору застави. Сторони та зміст договору застави. Дострокове виконання зобов'язання, забезпеченого заставою. Припинення права застави.

Право притримання. Обов'язки кредитора, який притримує річ у себе. Розпорядження річчю, яку притримує кредитор. Задоволення вимог за рахунок речі, яку притримує кредитор.

Тема 26. Припинення зобов'язання

Підстави припинення зобов'язання. Виконання зобов'язання. Передання відступного. Зарахування. Недопустимість зарахування зустрічних вимог. Зарахування у разі заміни кредитора. Домовленість сторін. Прощення боргу. Поєднання боржника і кредитора в одній особі. Неможливість виконання зобов'язання. Припинення зобов'язання у зв'язку зі смертю фізичної особи або ліквідацією юридичної особи.

Тема 27. Відповідальність за порушення зобов'язань

Поняття та значення цивільно-правової відповідальності. Форми і види цивільно-правової відповідальності. Підстава і умови цивільно-правової відповідальності.

Відповідальність за невиконання чи неналежне виконання зобов'язань. Окремі види відповідальності за невиконання зобов'язань. Підстави звільнення боржника від цивільно-правової відповідальності.

Змістовий модуль 7. Загальні положення про договірні зобов'язання

Тема 28. Цивільно-правовий договір

Поняття, значення та функції договору в цивільному праві. Види цивільно-правових договорів. Свобода договору в цивільному праві.

Зміст договору. Істотні, звичайні та випадкові умови договору. Типові умови договору. Публічний договір. Договір приєднання. Попередній договір. Договір на користь третьої особи. Тлумачення умов договору.

Укладення, зміна і розірвання договору. Стадії укладення договору: оферта та акцепт. Форма договору. Момент укладення договору. Місце укладення договору. Підстави для зміни або розірвання договору. Зміна або розірвання договору у зв'язку з істотною зміною обставин. Правові наслідки зміни або розірвання договору. Форма зміни або розірвання договору.

1.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем		Кількість годин для денної форми навчання			
		Всього	У тому числі		
			Лекційні заняття	Семінарські заняття	Самостійна робота
1	2	3	4	5	6
Змістовий модуль 1. Вступ до цивільного права					
1	Цивільне право, як галузь права	8	2	2	4
2	Цивільне законодавство	4	-	-	4
3	Наука цивільного права	4	-	-	4
4	Загальна характеристика цивільного і торгівельного права зарубіжних країн	4	-	-	4
5	Цивільні правовідносини	6	2	-	4
Разом за змістовим модулем 1		26	4	2	20
Змістовий модуль 2. Учасники цивільних правовідносин					
6	Фізичні особи як суб'єкти цивільного права	10	2	2	6
7	Акти цивільного стану	6	-	-	6
8	Юридичні особи як суб'єкти цивільного права	12	2	2	8
9	Держава Україна і територіальні громади, як суб'єкти цивільного права	4	-	-	4
Разом за змістовим модулем 2		32	4	4	24

Змістовий модуль 3. Правовий режим об'єктів цивільних правовідносин. Цивільно-правове регулювання особистих немайнових прав					
10	Об'єкти цивільних прав	12	2	2	8
11	Особисті немайнові права	14	2	2	10
Разом за змістовим модулем 3		26	4	4	18
Змістовий модуль 4. Реалізація цивільних прав і обов'язків. Представництво. Строки і терміни реалізації та захисту цивільних прав					
12	Здійснення цивільних прав та виконання обов'язків	8	1	1	6
13	Захист цивільних прав та інтересів	10	1	1	8
14	Правочини	12	2	2	8
15	Представництво	10	2	2	6
16	Строки та терміни. Позовна давність	10	2	2	6
Разом за змістовим модулем 5		50	8	8	34
Змістовий модуль 5. Право власності та інші речові права					
17	Загальні положення про право власності	10	2	2	6
18	Підстави набуття та припинення права власності	10	2	2	6
19	Право спільної власності	8	2	2	4
20	Право власності на землю та на житло	4	-	-	4
21	Захист права власності	4	-	-	4
22	Речові права на чуже майно	10	2	2	6
Разом за змістовим модулем 5		46	8	8	30
Змістовий модуль 6. Зобов'язальне право. Цивільно-правова відповідальність					
23	Загальні положення про зобов'язання	10	2	2	6
24	Виконання зобов'язання	10	2	2	6
25	Забезпечення виконання зобов'язання	10	2	2	6
26	Припинення зобов'язання	6	-	-	6

27	Відповідальність за порушення зобов'язань	8	-	-	8
Разом за змістовим модулем 6		44	6	6	32
Змістовий модуль 7. Загальні положення про договірні зобов'язання					
28	Цивільно-правовий договір	16	2	2	12
Разом за змістовим модулем 7		16	2	2	12
Усього годин за дисципліну		240	36	34	170

1.3. Методи поточного та підсумкового атестаційного контролю з навчальної дисципліни «Цивільне право (Загальна частина)»

Поточний контроль проводиться шляхом спілкування із студентами під час лекцій, семінарських занять та консультацій, опитувань студентів під час захисту індивідуальних робіт, тестування, опитування студентів із питань, що виносяться на самостійне опрацювання.

Після завершення вивчення змістових модулів наприкінці семестру проводиться контрольна робота. Варіанти завдань до контрольної роботи знаходяться в пакеті документів на дисципліну.

Бали, які набрані студентом під час поточного контролю, дораховуються до модульних оцінок.

Підсумковий контроль включає модульний та семестровий контроль. Модульний контроль проводиться у вигляді письмової відповіді.

Семестровий контроль за результатами вивчення дисципліни проводиться в останній атестаційний тиждень семестру (сесію) шляхом зваженого додавання результатів модульного контролю та постановки підсумкової оцінки до екзаменаційної відомості.

Пояснення видів робіт та вимоги до їх оцінювання:

Робота на семінарському занятті

Усне опитування – включає в себе опитування за будь-яким питанням, винесеним на семінарське заняття (за вибором викладача), відповідь на питання інших студентів, запитання студентів до інших студентів, відповідей інших студентів, відповідь на питання для повторення (з тем, що було вивчено раніше), відповіді на контрольні питання з теми семінарського заняття.

Оцінюючи відповідь, викладач керується такими критеріями, як: правильність відповідей на питання, повнота і конкретність відповіді, ступінь використання наукових і нормативних джерел, уміння пов'язати теорію з практикою, логіка і аргументованість викладу думок, культура мови.

Вирішення практичних ситуаційних завдань проводиться письмово на кожному занятті. Викладач викликає декілька студентів та пропонує їм для вирішення задачі, які студент повинен вирішити самостійно в письмовому вигляді з необхідною аргументацією на посилання на законодавство. Для цього

необхідно всебічно вивчити викладену в задачі ситуацію, дати її правову оцінку і на підставі відповідних нормативних актів, грамотного тлумачення правових норм, що підлягають застосуванню, сформулювати правильне і обґрунтоване рішення.

Оцінюючи вирішення задачі, викладач керується такими критеріями: повнота та послідовність відповіді, правильність нормативного та наукового обґрунтування.

Письмове опитування на семінарському занятті проводиться на початку заняття (10-15 хвилин). Викликаються декілька студентів, які повинні дати відповіді на запитання, запропоновані викладачем на його розсуд. Це можуть бути питання як теми даного семінарського заняття, так і з попередніх тем. Метою проведення письмового опитування є перевірка студентів до семінарського заняття та вміння змістовно і коротко викласти окремі питання теми.

Оцінюючи відповідь, викладач керується такими критеріями як правильність, повнота, чіткість, лаконічність відповіді, логіка і аргументованість викладення думок.

Вирішення тестових завдань проводиться на початку семінарського заняття (10-15 хвилин). Викладачем також викликаються 5-6 студентів, які повинні дати відповіді на тестові запитання запропоновані викладачем.

Письмова робота за результатами модульного контролю

Відповідно до програми навчальної дисципліни викладач проводить письмову роботу за результатами вивчення кожного змістового модуля. Кожна письмова робота може включати теоретичні питання, тестові та практичні завдання. Питання письмової роботи охоплюють всі теми відповідного змістового модуля.

Індивідуальна робота студента

Індивідуальна робота полягає в написанні реферату, підготовці есе та, відповідно, здійсненні реферування літератури. Реферат та есе готується з обов'язковим розглядом дискусійного питання з викладенням власної точки зору на дану проблему. Теми робіт, запропоновані у методичних вказівках для самостійної роботи, студенти обирають самостійно.

Реферування наукової літератури полягає у тому, що викладачем пропонується студентам наукова література (монографія, наукова періодика тощо) і студенти самостійно їх опрацьовують та представляють короткий звіт у вигляді невеликого реферату (4-7 сторінок) про свої враження від прочитаного.

Підсумкова контрольна робота

Підсумкова контрольна робота проводиться одна в навчальний рік за результатами вивчення всіх змістових модулів.

Вона включає у себе теоретичні питання, тестові завдання і ситуаційну задачу. До завдань контрольної роботи можуть бути включені питання з тем, вивчення яких не виносились на семінарські заняття, а також питання, які передбачені навчальним планом для індивідуальної та самостійної роботи.

Про проведення підсумкової роботи студенти попереджаються не менше ніж за тиждень. З переліком тем, питання з яких будуть включені до завдань контрольної роботи, студенти також ознайомлюються завчасно.

Після перевірки контрольної роботи та оголошення її результатів студентам надається можливість ознайомитись із власними роботами та завданнями для них, і, за необхідності, оспорити результати контрольної роботи.

2. ТЕМАТИЧНІ ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття 1. Цивільне право, як галузь права

Теоретичні питання

Поняття цивільного права як приватного права
Предмет та метод цивільного права
Функції цивільного права
Принципи цивільного права
Система цивільного права

Теми для написання рефератів

1. Цивільне право у системі права.
2. Сучасний стан та перспективи розвитку науки цивільного права.
3. Загальна характеристика цивільного і торгівельного права зарубіжних країн.

Ситуаційні задачі

Задача 1

Які з названих відносин становлять предмет цивільного права: виплата студентам коледжу на підставі розпорядження директора матеріальної допомоги; видача книжок читачам в бібліотеці; виплата пенсій; купівля-продаж жилого будинку, що належить на праві приватної власності; виплата стипендій.

Задача 2

Приведіть приклади статей Цивільного кодексу України, які виконують регулятивні і правоохоронні функції.

Задача 3

Товариство з обмеженою відповідальністю по виробництву кондитерських виробів «Булочка» подало до суду позов про стягнення з водія Коломайка в порядку ст. 1166 ЦК України заподіяної шкоди товариству в розмірі 1200 грн. в результаті аварії, яка трапилась з його вини.

Чи мають місце в даному випадку цивільні відносини? Чи задовольнить суд позов?

Література для реферування

1. Басай О.В. Поняття та значення принципів цивільного права. *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць*. 2012. Вип. 66. С.16-24.
2. Басай О.В. Принцип свободи договору за цивільним законодавством України. *Прикарпатський юридичний вісник: Збірник наукових праць*. 2013. Вип. 1 (3). С.117-127.
3. Басай О.В. Принцип судового захисту цивільних прав та інтересів. *Європейські перспективи*. 2013. № 4. С.130-135.

4. Кузнєцова Н.С., Довгерт А.С. Цивільний кодекс України: визнані здобутки кодифікації. *Право України*. 2014. № 2. С.9-24.
5. Матійко М.В. Диференціація функцій цивільного права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. С.68-74.
6. Ромовська З.В. Загальні засади цивільного права. *Вісник Академії адвокатури України*. 2005. Вип. 4. С.10-21.
7. Сібільов М. Предмет приватного (цивільного) права. *Право України*. 2014. № 6. С.66-74.
8. Харитонов Є.О. Категорії «приватне право», «цивільне право України» та «цивільне законодавство України»: до проблеми співвідношення. *Наукові праці Національного університету «ОЮА»*. 2012. С.157-169.
9. Харитонов Є.О. Нариси теорії цивілістики (поняття та концепти): монографія. Одеса: Фенікс, 2008. С.22-118.
10. Штанько А. Захисна функція цивільного права. *Вісник Національної академії прокуратури України* № 3(41). С.39-45.

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Цивільний кодекс: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст.35.
2. Басай О.В. Принципи цивільного права України: теорія і практика: монографія. Івано-Франківськ: Сімик, 2013. 428 с.
3. Гончарова А.В. Цивільне право України: навч. посіб. / А.В. Гончарова, Т.А. Кобзева. Суми: СумДУ, 2015. 168 с.
4. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України / В.Г. Ротань (відпов. ред.), А.Г. Ярема, В.В. Кривенко, В.Я. Карабань, О.Є. Сонін. 2-е вид. Х.: Фактор, 2010. Т.1. 800 с.
5. Сивий Р. Приватне (цивільне) право в системі права України: монографія. К.: КВІЦ, 2006. 214 с.
6. Спасибо-Фатеева І.В. Цивілістика: на шляху формування доктрин: Вибрані наукові праці. Х., 2012. 696 с.
7. Українське цивільне право: [навч. посіб.] / За ред. Ю.О. Заїки. [3-тє вид. перероб. та допов.]. К.: Центр учб. літ-ри, 2014. 358 с.
8. Харитонов Є.О. Цивільне право України / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонова, О.В. Старцев. Вид. 3-тє, переробл. і допов. К.: Істина, 2011. 808 с.
9. Харитонов С.О. Вступ до цивільного права України: навч. посіб. / Є.О. Харитонов. К., 2006. 288 с.
10. Цивільне право України. Загальна частина: [підруч.] / [Бірюков І.А., Заїка Ю.О., Бичкова С.С. та ін.]; за ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. К.: Правова єдність, 2014. 510 с.
11. Цивільне право України. Загальна частина: підручник / [С.М. Бервено, В.А. Васильєва, М.К. Галянтич та ін.]; за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, Р.А. Майданика. [3-тє вид., перероб. і допов.]. К.: Юрінком Інтер, 2010. 976 с.

12. Цивільне право України: [навч. посіб.] / За ред. В.П. Мироненко, І.С. Тімуш. К., 2014. 432 с.
13. Цивільне право України: [підруч.] / [Губарев С.В., Лов'як О.О., Мироненко В.П. та ін.]. К., 2015. 236 с.
14. Цивільне право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 468 с.
15. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х.: Право, 2011. Т.1. 597 с.
16. Цивільне право України (традиції та новації): монографія / [С.В. Ківалов [та ін.]; за заг. ред. Є.О. Харитонова, Т.С. Ківалової, О.І. Харитонової]; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». О.: Фенікс, 2010. 700 с.
17. Цивільний кодекс України: наук.-практ. комент.: поясн., тлумачення, рек. з використ. позицій вищих суд. інстанцій, М-ва юстиції, науковців, фахівців: правникам, нотарям, адвокатам, суддям, викладачам, студ. Т.1: Загальні положення / [А.М. Баранова [та ін.]; / за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ФОП Колісник А.А., 2010. Т.1.: Загальні положення. С.8-114.

Семінарське заняття 2. Фізичні особи як суб'єкти цивільного права

Теоретичні питання

1. Поняття та індивідуалізація фізичної особи
2. Цивільна правоздатність та дієздатність фізичної особи
3. Опіка та піклування
4. Місце проживання фізичної особи та його цивільно-правове значення
5. Підстави, порядок та правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою
6. Акти цивільного стану
7. Фізична особа - підприємець

Теми для написання рефератів

1. Деліктоздатність малолітніх і неповнолітніх фізичних осіб за цивільним законодавством України та зарубіжних країн.
2. Встановлення опіки над майном фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою.
3. Проблеми поновлення правового статусу особи, яка була визнана безвісно відсутньою або оголошена померлою та з'явилась.

Ситуаційні задачі

Задача 1

Петро Радько звернувся до нотаріуса з проханням скласти та завірители заповіт, у якому він заповідає частину свого майна онуку або онучці, які можуть народитись у його доньки після його смерті.

*Чи зобов'язаний нотаріус скласти та засвідчити означений заповіт?
З якого моменту набувається правоздатність фізичною особою?*

Задача 2

Олег Панченко (16 років) - студент коледжу, проживає зі своїми батьками, знаходиться на їх утриманні та отримує стипендію. Зібравши гроші за рахунок стипендії, він придбав у сусіда мобільний телефон, не узгодивши можливість придбання з батьками. Батьки Олега, на другий день після вчинення означеного правочину, прийшли до квартири продавця і почали вимагати повернення грошової суми переданої за мобільний телефон. Сусід відмовився повернути гроші. Батьки Олега запитують, чи можуть вони вимагати розірвання договору купівлі-продажу мобільного телефону.

Надайте їм обґрунтовану відповідь.

Задача 3

Марії Сенько в установленому законом порядку було надано дозвіл на реєстрацію шлюбу по досягненню нею 16-ти річного віку. На цій підставі вона уклала шлюб із повнолітнім Сергієм Миколаєнко та народила дитину. Через 7 місяців Марія отримала за заповітом, залишеним на її користь дідусем, у спадок автомобіль і гараж. Коли Синько досягла 17 річного віку, шлюб було розірвано. Маючи потребу в грошах, Марія вирішила продати отримані у спадок автомобіль і гараж. Коли про це дізналась її мати, вона заявила покупцю Симонову, що якщо він придбає відповідне майно у її доньки, то нею буде подано позов до суду про визнання договору купівлі-продажу недійсним, оскільки Марія не є повнолітньою та не вправі укласти такі правочини без згоди батьків.

Чи має право Марія Сенько продати успадковані нею автомобіль і гараж без згоди матері?

Задача 4

Степан Миколаєв в 17 років, після закінчення середньої загальноосвітньої школи, пішов працювати сторожем в КП «Чернігівводоканал». Через декілька місяців до начальника КП прийшов батько Степана і розповів, що син нерозумно використовує свій заробіток на придбання дорогих речей, відвідування ресторанів, кафе тощо. В той же час сім'я має матеріальні труднощі, оскільки заробітку батьків не вистачає на трьох менших братів та сестри Степана. Начальник з розумінням поставився до проблем сім'ї і розпорядився видавати Степану тільки третину його заробітної плати, а суму, яка залишилась, видавати його батькам.

Чи правильне рішення прийняв начальник КП «Чернігівводоканал»?

Задача 5

Світлана Казанцева звернулась до приватної нотаріальної контори з проханням видати їй свідоцтво про право на спадщину, до якої входить майно,

що належало їй чоловікові. До заяви вона долучила рішення суду про визнання чоловіка безвісно відсутнім. Нотаріус, враховуючи, що з моменту отримання останніх відомостей про чоловіка Казанцевої пройшло біля 4-х років, прийняв рішення з посиланням на норми Цивільного кодексу України, що Казанцева необхідно вважати померлим і видав дружині свідоцтво про право на спадщину.

Які юридичні наслідки тягне за собою визнання фізичної особи безвісно відсутньою?

Чи були в даному випадку підстави для того, щоб вважати Казанцева померлим?

Література для реферування

1. Адаховська Н.С. Аналіз деяких аспектів встановлення опіки над майном фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою. *Часопис цивілістики*. 2015. Вип. 19. С.83-87.
2. Андрюшкова О.А. Поняття та підстави обмеження цивільної дієздатності фізичної особи за законодавством України та зарубіжних країн. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди*. 2012. Вип. 12. С.195-201.
3. Бутков І.М. Щодо визначення поняття «правовий статус фізичної особи - підприємця». *Форум права*. 2013. № 3. С.70-76.
4. Бобко В.Г. Захист права власності фізичних осіб, визнаних безвісно відсутніми або оголошених померлими. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 5. С.82-84.
5. Бойченко Г.М., Шум С.С. Правові та процесуальні аспекти визнання особи недієздатною. *Форум права*. 2011. № 1. С.94-99.
6. Волкова Н.В. Щодо визначення підстав обмеження цивільної дієздатності фізичної особи при розгляді справ у цивільному судочинстві. *Часопис цивілістики*. 2015. Вип. 18. С.91-94.
7. Гринько С.Д. Деліктоздатність неповнолітніх фізичних осіб за цивільним законодавством України та зарубіжних країн: порівняльно-правовий аналіз. *Часопис цивілістики*. 2015. Вип. 19. С.158-165.
8. Дем'яненко О.В. Статус фізичної особи - підприємця: проблеми застосування законодавства. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2011. № 1. С.157-158.
9. Доманська М. Підстави зміни правового статусу фізичної особи у справах про обмеження дієздатності фізичної особи. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2012. Вип. 94. С.62-64.
10. Січко Д.С., Ісмаїлова У.Ш. Окремі проблеми поновлення правового статусу особи, яка була визнана безвісно відсутньою або оголошена померлою та з'явилась. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 28. Том 1. С.128-131.

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Цивільний кодекс: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст.35.
2. Цивільний процесуальний кодекс: Закон України від 18.03.2004 року № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. 2004. №№ 40-42. Ст.492.
3. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 року № 755-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 31-32. Ст.263.
4. Правила державної реєстрації актів цивільного стану в Україні, затверджені Наказом Міністерства юстиції України 18.10.2000 року № 52/5 (у ред. наказу Мін. юстиції України 24.12.2010 року № 3307/5) [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00>.
5. Гончарова А.В. Цивільне право України: навч. посіб. / А.В. Гончарова, Т.А. Кобзева. Суми: СумДУ, 2015. 168 с.
6. Заїка Ю.О. Українське цивільне право: Навчальний посібник. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 368 с.
7. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України / В.Г. Ротань (відпов. ред.), А.Г. Ярема, В.В. Кривенко, В.Я. Карабань, О.Є. Сонін. 2-е вид. Х.: Фактор, 2010. Т.1. 800 с.
8. Суб'єкти цивільного права: монографія / за заг. ред. академіка АПрН України Я.М. Шевченко. Харків: Харків юридичний, 2009. 632 с.
9. Українське цивільне право: [навч. посіб.] / За ред. Ю.О. Заїки. [3-тє вид. перероб. та допов.]. К.: Центр учб. літ-ри, 2014. 358 с.
10. Харитонов Є.О. Цивільне право України / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova, О.В. Старцев. Вид. 3-тє, переробл. і допов. К.: Істина, 2011. 808 с.
11. Цивільне право України (традиції та новації): монографія / [С.В. Ківалов [та ін.]; за заг. ред. Є.О. Харитонova, Т.С. Ківалової, О.І. Харитонovoї]; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». О.: Фенікс, 2010. 700 с.
12. Цивільне право України. Загальна частина: [підруч.] / [Бірюков І.А., Заїка Ю.О., Бичкова С.С. та ін.]; за ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. К.: Правова єдність, 2014. 510 с.
13. Цивільне право України. Загальна частина: підручник / [С.М. Бервено, В.А. Васильєва, М.К. Галянтич та ін.]; за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, Р.А. Майданика. [3-тє вид., перероб. і допов.]. К.: Юрінком Інтер, 2010. 976 с.
14. Цивільне право України: [навч. посіб.] / За ред. В.П. Мироненко, І.С. Тімуш. К., 2014. 432 с.
15. Цивільне право України: [підруч.] / [Губарєв С.В., Лов'як О.О., Мироненко В.П. та ін.]. К., 2015. 236 с.
16. Цивільне право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 468 с.

17. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х.: Право, 2011. Т.1. 597 с.
18. Цивільний кодекс України: наук.-практ. комент.: поясн., тлумачення, рек. з використ. позицій вищих суд. інстанцій, М-ва юстиції, науковців, фахівців: правникам, нотарям, адвокатам, суддям, викладачам, студ. Т.1: Загальні положення / [А.М. Баранова [та ін.]; / за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ФОП Колісник А.А., 2010. Т.1.: Загальні положення. С.8-114.

Судова практика

1. Про судову практику в справах про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 28.03.1972 року № 3 [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-72>.
2. Узагальнення практики розгляду районними судами м. Києва та Апеляційним судом м. Києва справ про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи; визнання фізичної особи недієздатною; поновлення цивільної дієздатності фізичної особи; встановлення над фізичною особою опіки та піклування; призначення опікуна чи піклувальника / О.В. Немировська. *Судова апеляція*. 2014. № 3(36). С.149-159.

Семінарське заняття 3. Юридичні особи як суб'єкти цивільного права

Теоретичні питання

1. Сутність юридичної особи
2. Поняття та ознаки юридичної особи
3. Класифікація юридичних осіб
4. Створення юридичної особи
5. Індивідуалізація юридичної особи
6. Цивільна правоздатність і цивільна дієздатність юридичної особи
7. Органи юридичної особи
8. Організаційно-правові форми юридичних осіб
9. Філії та представництва
10. Припинення юридичних осіб

Теми для написання рефератів

1. Теорії сутності юридичної особи: генеза та сучасність.
2. Співвідношення понять «юридична особа публічного права» та «юридична особа приватного права».
3. Організаційно-правові форми господарських товариств у контексті розвитку економічних відносин.

Ситуаційні задачі

Задача 1

Фермери Сидоренко, Москвін та Репіков, яким належать на праві власності суміжні земельні ділянки, створили повне товариство «Південь», що займатиметься вирощенням і реалізацією овочів та фруктів. Вони подали документи до селищної ради для реєстрації їх товариства як юридичної особи.

Чи можуть Сидоренко, Москвін та Репіков бути учасниками повного товариства?

З якого моменту повне товариство «Південь» буде вважатися юридичною особою?

Які дії повинні вчинити Сидоренко, Москвін та Репіков у разі відмови зареєструвати їх товариство?

Задача 2

Макаренко та Олійник, які постійно проживають у селі Червона Слобода, Макарівського району, Київської області, вирішили створити товариство з обмеженою відповідальністю і подали державному реєстратору Макарівської селищної ради документи для проведення державної реєстрації. Після спливу 10-ти робочих днів, Макаренко та Олійник отримали від державного реєстратора повідомлення про відмову у проведенні державної реєстрації з наступними підставами для відмови:

(а) місцезнаходження товариства з обмеженою відповідальністю визначено: Київська область, Макарівський район, село Червона Слобода, а тому для його реєстрації слід звертатися до Центру надання адміністративних послуг при Макарівській районній державній адміністрації;

(б) товариство з аналогічною назвою вже було зареєстровано два роки тому у Вінницькій області;

(в) окремі види діяльності, які зазначені у статуті, за законом підлягають ліцензуванню, а тому, до комплексу документів, що подані, необхідно ще додати ліцензії про право на здійснення такої діяльності.

Чи правомірно державний реєстратор відмовив Макаренко та Олійнику у проведенні державної реєстрації?

Чи підлягає поверненню сплачений реєстраційний збір у випадку відмови у проведенні державної реєстрації?

Література для реферування

1. Белінська К. Порядок реєстрації створення юридичної особи шляхом виділу. Алгоритм дій нотаріуса як державного реєстратора. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2017. № 4(94). С.88-90.
2. Борисова В. Інститут юридичної особи у праві України. *Право України*. 2010. № 12. С.25-31.
3. Гнатів О.М. Поняття та види ліквідації як способу припинення юридичних осіб за цивільним законодавством України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 2. С.105-111.

4. Гуменюк О.І. Право юридичної особи на репутацію. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 4. Том 1. С.112-116.
5. Дашковська О.О. Юридична особа як суб'єкт правовідносин: загальнотеоретичний підхід. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3-2. С.21-24.
6. Дорошенко Л. Стан та перспективи розвитку законодавства про ліквідацію юридичної особи. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С.64-68.
7. Дякович М.М., Юркевич Ю.М. Індивідуалізація юридичних осіб та їх об'єднань у нотаріальній практиці. *Адвокат*. 2012. № 8(43). С.18-23.
8. Жеков Д.В. До питання про підстави ліквідації юридичної особи та її класифікація. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. № 28. Том 1. С.121-124.
9. Жеков Д.В. Поняття юридичної особи та її ознаки. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 4. Том 1. С.125-128.
10. Жигалкін І. До визначення правового статусу керівника юридичної особи як її органу і як працівника. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 4(79). С.105-113.
11. Жигалкін І.П. Установи як юридичні особи: монографія. Х.: Право, 2010. 168 с.
12. Жорнокуй Ю.М. Проблемні питання застосування конструкції «юридична особа публічного права». *Право та інновації*. 2016. № 4(16). С.41-48.
13. Зеліско А. Підприємницькі юридичні особи приватного права: термінологічний аналіз. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 4. С.19-24.
14. Зеліско А.В. Зміст правосуб'єктності підприємницьких юридичних осіб приватного права. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 4. С.19-24.
15. Зозуляк О.І. Правові форми реалізації цивільної правосуб'єктності юридичних осіб: поняття, особливості, види. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2012. № 3(11). С.41-50.
16. Зубар В.М. Співвідношення понять «юридична особа публічного права» та «юридична особа приватного права». *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. Вип. 41. С.30-33.
17. Коверзнев М., Коверзнева Г. Правовий аспект реорганізації юридичних осіб. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6. С.29-31.
18. Кочергіна К.О. Організаційно-правові форми господарських товариств у контексті розвитку економічних відносин. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. 2010. № 2. С.105-116.
19. Кочин В. Правова сутність юридичної особи. *Юридична Україна*. 2013. № 5. С.43-48.

20. Кучеренко І.М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права: монографія. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2004. 328 с.
21. Лісніча Т.В. Сутність юридичної особи публічного права. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 5. С.107-110.
22. Миронюк С.А. Особливості визначення цивільної правоздатності та дієздатності юридичних осіб. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 4. С.172-179.
23. Олькіна О.П. Юридичні особи публічного права: постановка проблеми визначення критеріїв розмежування юридичних осіб публічного та приватного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 4. С. 91-93.
24. Петров Є.В. Окремі питання ліквідації юридичних осіб. *Юридичний вісник*. 2016. № 4(41). С.109-115.
25. Посикалюк О.О. До питання про поняття юридичної особи публічного права. *Університетські наукові записки*. 2015. № 1(53). С.46-59.
26. Прилуцький Р.Б. Основні теорії юридичної особи та їх вплив на розвиток організаційних форм суб'єктів господарювання. *Юридична наука*. 2013. № 3. С.35-49.
27. Радченко Л. Юридична особа у приватному праві: поняття та ознаки. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2010. Вип. 82. С.98-102.
28. Спасибо-Фатєєва І.В. Юридичні особи за Цивільним кодексом України. *Приватне право*. 2013. № 2. С.62-70.
29. Цюра В.В. Правова природа представницьких повноважень органів і посадових осіб юридичної особи. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Вип. 2(11). С.54-57.
30. Юркевич Ю. До розмежування статусу юридичних осіб (їх об'єднань) публічного та приватного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 1. С.46-50.

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Господарський кодекс: Закон України від 16 січня 2003 року № 436-15 // Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 18-22. Ст.144.
2. Цивільний кодекс: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст.35.
3. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 року № 514-VI // Відомості Верховної Ради України. 2008. №№ 50-51. Ст.384.
4. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 5 липня 2012 року № 5073-VI // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 25. Ст.252.
5. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 року № 755-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 31-32. Ст.263.

6. Заїка Ю.О. Українське цивільне право: Навчальний посібник. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 368 с.
7. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України / В.Г. Ротань (відпов. ред.), А.Г. Ярема, В.В. Кривенко, В.Я. Карабань, О.Є. Сонін. 2-е вид. Х.: Фактор, 2010. Т.1. 800 с.
8. Суб'єкти цивільного права: монографія / за заг. ред. академіка АПрН України Я.М. Шевченко. Харків: Харків юридичний, 2009. 632 с.
9. Українське цивільне право: [навч. посіб.] / За ред. Ю.О. Заїки. [3-тє вид. перероб. та допов.]. К.: Центр учб. літ-ри, 2014. 358 с.
10. Харитонов Є.О. Цивільне право України / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонова, О.В. Старцев. Вид. 3-тє, переробл. і допов. К.: Істина, 2011. 808 с.
11. Цивільне право України (традиції та новації): монографія / [С.В. Ківалов [та ін.]; за заг. ред. Є.О. Харитонова, Т.С. Ківалової, О.І. Харитонівої]; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». О.: Фенікс, 2010. 700 с.
12. Цивільне право України. Загальна частина: [підруч.] / [Бірюков І.А., Заїка Ю.О., Бичкова С.С. та ін.]; за ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. К.: Правова єдність, 2014. 510 с.
13. Цивільне право України. Загальна частина: підручник / [С.М. Бервено, В.А. Васильєва, М.К. Галянтич та ін.]; за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. [3-тє вид., перероб. і допов.]. К.: Юрінком Інтер, 2010. 976 с.
14. Цивільне право України: [навч. посіб.] / За ред. В.П. Мироненко, І.С. Тімуш. К., 2014. 432 с.
15. Цивільне право України: [підруч.] / [Губарєв С.В., Лов'як О.О., Мироненко В.П. та ін.]. К., 2015. 236 с.
16. Цивільне право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 468 с.
17. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасиво-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х.: Право, 2011. Т.1. 597 с.
18. Цивільний кодекс України: наук.-практ. комент.: поясн., тлумачення, рек. з використ. позицій вищих суд. інстанцій, М-ва юстиції, науковців, фахівців: правникам, нотарям, адвокатам, суддям, викладачам, студ. Т.1: Загальні положення / [А.М. Баранова [та ін.]; / за ред. І.В. Спасиво-Фатєєвої. Харків: ФОП Колісник А.А., 2010. Т.1.: Загальні положення. С.8-114.

Семінарське заняття 4. Об'єкти цивільних прав

Теоретичні питання

1. Загальні положення про об'єкти
2. Речі як об'єкти цивільних прав
3. Гроші та валютні цінності

4. Цінні папери
5. Дії (результати робіт, послуги)
6. Нематеріальні блага
7. Особисті немайнові блага фізичної особи

Теми для написання рефератів

1. Гроші як об'єкт цивільних правовідносин.
2. Цінні папери як об'єкт цивільних правовідносин.
3. Інформація як об'єкт цивільних правовідносин.
4. Майнові права в системі об'єктів цивільних правовідносин.
5. Тварина як особливий об'єкт цивільних прав.

Ситуаційні задачі

Задача 1

В шлюбному договорі Герасименко та Петрик зазначалось, що речі, які були спільно придбані ними за час шлюбу, будуть вважатись спільною сумісною власністю подружжя.

При розірванні шлюбу Петрик протестував проти розподілу грошей та цінних паперів, посилаючись на те, що договором передбачено лише розподіл речей, а стосовно грошей та цінних паперів нічого не зазначено.

Вирішіть спір.

Задача 2

При відчуженні підприємства між продавцем і покупцем виник спір стосовно визначення складу майна, яке має бути передано покупцю. Продавець наполягав на тому, щоб у його розпорядженні залишилась продукція, отримана в результаті діяльності підприємства та ще не реалізована, а також на тому, щоб із складу майна, що передається, виключили немайнові права (право на фірмове найменування, право на товарний знак).

Покупець, у свою чергу, вимагав виключення із складу майна, яке передається, його боргів, мотивуючи тим, що він набуває лише наявне майно з його активами.

Про який об'єкт цивільних прав йде мова в задачі?

Хто правий у спорі?

Задача 3

За договором купівлі-продажу Симоненко продав Кучиній жилий будинок, а з меблів – диван та шкаф. Це майно було передано Кучиній, однак вона виявила, що Симоненко не віддав їй комплект зимових віконних рам, які раніше вона бачила в підвалі будинку та телевізійну антенну, що також раніше була розміщена на даху будинку. Оскільки Симоненко відмовився передавати вказані речі, Кучина звернулась до суду з позовом про їх вилучення.

Вирішіть спір.

Задача 4

Наталія Клименко продала Оксані Забужко жилий будинок. Через два роки вона звернулась з позовом до суду про витребування у Забужко надвірних будівель та пристроїв (погреб, криниці та хліва). Деснянський районний суд Чернігівської області, з рішенням якого погодився суд апеляційної інстанції, визнав за Клименко право на надвірні будівлі. Задовольняючи її вимоги суд керувався тим, що в договорі купівлі-продажу сторони зазначили лише про відчуження жилого будинку, та відповідно інші будівлі продано не було.

Чи є підстави для відміни прийнятого судом рішення по справі?

Задача 5

Уповноважений представник іноземної компанії «Альфа-С» уклав договір з інвестиційною компанією «Росса-Сервіс» про купівлю-продаж цінних паперів (акцій і облігацій), емітентами яких є юридичні особи, зареєстровані та території України.

Після здійснення розрахунків за придбані акції і облігації уповноважений представник уклав від імені «Альфа-С» з брокерською конторою договір про продаж цінних паперів, власником яких є іноземна компанія «Альфа-С», на торгах фондової біржі.

У чому особливість правового режиму цінних паперів (акцій і облігацій)?

Хто в Україні має право здійснювати операції по торгівлі цінними паперами?

Чи є законними дії уповноваженого представника іноземної компанії «Альфа-С»?

Література для реферування

1. Вороніна Н.В. До питання оборотоздатності об'єктів цивільних прав. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 6-1. Том 1. С.131-133.
2. Гаращенко Л.П., Шкуратовський В.С. Правова характеристика цінних паперів: теоретичний аналіз. *Молодий вчений*. 2015. № 11(26). С.114-118.
3. Іванів Н.І. Гроші як об'єкт цивільних правовідносин. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. № 17 том 2. С.63-66.
4. Заїка Ю., Скрипник В. Інформація в системі цивільних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С.240-245.
5. Кодинець А.О. Інформація як об'єкт цивільних прав: концепція, методологія, правова природа. *Право України*. 2015. № 1. С.107-115.
6. Кологойда О. Поняття та юридична природа цінних паперів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2011. № 86. С.36-39.
7. Майданик Л.Р. Деякі аспекти оборотоздатності особистих немайнових благ фізичних осіб за цивільним законодавством України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 28. Том 1. С.141-143.

8. Некіт К.Г. Доменне ім'я як об'єкт цивільних прав. *Часопис цивілістики*. 2017. № 23. С.40-45.
9. Скрипник В. Речі, обмежені в цивільному обороті, як об'єкти цивільних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 1. С.36-40.
10. Скрипник В.Л. Речі з родовими ознаками як об'єкти цивільних прав. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 42. С.93-97.
11. Сліпченко С.О. Ім'я фізичної особи та його місце в системі об'єктів цивільного права. *Форум права*. 2014. № 3. С.352-355.
12. Сліпченко С.О. Місце об'єктів особистих немайнових правовідносин у системі об'єктів цивільного права. *Право і суспільство*. 2013. № 6-2. С.92-97.
13. Спектор О.М. Тварина як особливий об'єкт речових прав. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. № 3(9). С. 70-76.
14. Шимон С.І. Майнові права в системі об'єктів цивільних правовідносин та цивільного обороту. *Форум права*. 2011. № 4. С.841-846.
15. Шимон С.І. Сутність майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин: спроба теоретичного осмислення. *Держава і право*. 2013. Вип. 59. С.208-213.
16. Яриш О. Дефініція інформації як окремого об'єкта цивільних прав. *Юридична Україна*. 2014. № 9. С.59-64.

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Цивільний кодекс: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст.35.
2. Про депозитарну систему України: Закон України від 06.07.2012 року № 5178-VI // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 39. Ст.517.
3. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 року № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 48. Ст.650.
4. Про тваринний світ: Закон України від 13.12.2001 року № 2894-III // Відомості Верховної Ради України. 2002. № 14. Ст.97.
5. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 року № 3480-IV // Відомості Верховної Ради України. 2006. № 31. Ст.268.
6. Гончарова А.В. Цивільне право України: навч. посіб. / А.В. Гончарова, Т.А. Кобзева. Суми: СумДУ, 2015. 168 с.
7. Заїка Ю.О. Українське цивільне право: Навчальний посібник. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 368 с.
8. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України / В.Г. Ротань (відпов. ред.), А.Г. Ярема, В.В. Кривенко, В.Я. Карабань, О.Є. Сонін. 2-е вид. Х.: Фактор, 2010. Т.1. 800 с.
9. Сліпченко С.О. Особисті немайнові правовідносини щодо оборотоздатних об'єктів: монографія. Х.: Діса плюс, 2013. 552 с.
10. Українське цивільне право: [навч. посіб.] / За ред. Ю.О. Заїки. [3-тє вид. перероб. та допов.]. К.: Центр учб. літ-ри, 2014. 358 с.

11. Харитонов Є.О. Цивільне право України / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova, О.В. Старцев. Вид. 3-тє, переробл. і допов. К.: Істина, 2011. 808 с.
12. Цивільне право України. Загальна частина: [підруч.] / [Бірюков І.А., Заїка Ю.О., Бичкова С.С. та ін.]; за ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. К.: Правова єдність, 2014. 510 с.
13. Цивільне право України: [навч. посіб.] / За ред. В.П. Мироненко, І.С. Тімуш. К., 2014. 432 с.
14. Цивільне право України: [підруч.] / [Губарев С.В., Лов'як О.О., Мироненко В.П. та ін.]. К., 2015. 236 с.
15. Цивільне право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 468 с.
16. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х.: Право, 2011. Т.1. 597 с.
17. Шимон С.І. Теорія майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин [монографія]. К.: Юрінком Інтер, 2014. 664 с.
18. Яроцький В.Л. Цінні папери в механізмі правового регулювання майнових відносин (основи інструментальної концепції): монографія. Харків: Право, 2006. 544 с.

Семінарське заняття 5. Особисті немайнові права

Теоретичні питання

1. Поняття і класифікація особистих немайнових прав
2. Окремі види особистих немайнових прав
3. Цивільно-правова охорона особистих немайнових прав
4. Способи захисту особистих немайнових прав

Теми для написання рефератів

1. Правова природа та зміст права фізичної особи на власне зображення.
2. Право на інформацію як особисте немайнове право фізичних осіб.
3. Особисте немайнове право на сприятливе навколишнє природне середовище: загальна характеристика.
4. Самозахист як одна із форм цивільно-правового захисту особистих немайнових прав фізичної особи.

Ситуаційні задачі

Задача 1

Громадянин Сіренко, на одному із сайтів в Інтернеті виявив своє фото-зображення, яке точно відповідало фотографії, зробленої ним в одній із фотостудій міста. Сіренко звернувся до юридичної консультації з питанням, чи порушено його права в даному випадку і чи можливий їх судовий захист?

Яка відповідь має бути надана юридичною консультацією?

Задача 2

Даниленко при особистій розмові розповіла своєму співробітнику Чекману, що їх спільний знайомий Макаренко став систематично зловживати алкогольними напоями та вести невідповідний стиль життя. Чекман пообіцяв що збереже означену інформацію в таємниці, але вже наступного дня розповів все багатьом знайомим. Про це стало відомо Макаренко.

Вважаючи, що його честь і гідність зганьблені, Макаренко пред'явив позов до Даниленко про їх захист. При розгляді справи в суді було встановлено, що Макаренко алкогольними напоями ніколи не зловживав і не зловживає. Протестуючи проти позову, Даниленко заявила, що вона була переконана в правильності інформації та озвучила її Чекману попередивши його про необхідність її нерозголошення та розраховуючи на його порядність, тому його і потрібно притягувати до відповідальності.

Як вирішити справу?

Задача 3

Михайленко звернувся до суду з позовом до Шумілова та Коломієць щодо спростування даних, які містяться в двох опублікованих відповідачами наукових статтях, у яких Шумілов і Коломієць вважали точку зору позивача, викладену в його монографії, неправильною, і, на думку Михайленко, безпідставно критикували її, чим принизили його честь і гідність, так як позивач, на його думку, вважається висококваліфікованим спеціалістом у даній проблематиці. Позивач просив відшкодувати йому також і моральну шкоду.

Суд розглянув справу та задовольнив позов.

Чи вірне рішення виніс суд?

Література для реферування

1. Бермічева О.В. Індивідуальність людини і право на індивідуальність особистості. *Вісник Академії адвокатури України*. 2011. № 3(22). С.11-20.
2. Гора М.А. Класифікація особистих немайнових прав фізичних осіб. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 7. С.78-81.
3. Гора М.А. Поняття та ознаки особистих немайнових прав фізичних осіб. *Правова держава*. 2014. № 17. С.61-66.
4. Кохановська О. Поняття та види особистих немайнових прав у цивільному праві України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2010. № 84. С.7-10.
5. Кулініч О.О. Доктринальні підходи до визначення природи та змісту права фізичної особи на власне зображення. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 4. С.221-225.
6. Майданик Л.Р. Деякі аспекти оборотоздатності особистих немайнових благ фізичних осіб за цивільним законодавством України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 28. Том 1. С.141-143.

7. Мартюк А.С. Право на інформацію як особисте немайнове право фізичних осіб. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 3. С.98-100.
8. Матвійчук А.О. Особисте немайнове право на сприятливе навколишнє природне середовище: межі здійснення, підстави обмеження та колізії. *Юридична наука*. 2013. № 5. С.7-13.
9. Науменко К.С. Самозахист як одна із форм цивільно-правового захисту особистих немайнових прав фізичної особи, що забезпечують її соціальне буття. *Наше право*. 2014. № 8. С.179-183.
10. Попов Ю.В., Федонюк К.Р. Захист честі, гідності, ділової репутації фізичної особи. *Юридична наука*. 2012. № 2. С.27-31.
11. Пунда О.О. Питання класифікації особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 28. Том 1. С.147-152.
12. Сліпченко С.О. Місце об'єктів особистих немайнових правовідносин у системі об'єктів цивільного права. *Право і суспільство*. 2013. № 6-2. С.92-97.
13. Сліпченко С.О. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи, як різновид виключних прав. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2012. № 4. С.96-104.
14. Сліпченко С.О. Щодо абсолютності права на ім'я фізичної особи. *Юрист України*. 2012. № 1-2(18-19). С.41-45.
15. Софіюк Т.О. Механізм цивільно-правового захисту права фізичної особи на ознайомлення з особистими паперами, переданими до фонду бібліотек або архівів. *Судова апеляція*. 2016. № 2(43). С.68-74.
16. Стефанчук Р.О. Здоров'я фізичної особи як об'єкт її особистих немайнових прав. *Форум права*. 2007. № 1. С.154-160.

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Цивільний кодекс: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст.35.
2. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 року № 2657-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 48. Ст.650.
3. Правила державної реєстрації актів цивільного стану в Україні, затверджені Наказом Міністерства юстиції України 18.10.2000 року № 52/5 (у ред. наказу Мін. юстиції України 24.12.2010 року № 3307/5) [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00>.
4. Заїка Ю.О. Українське цивільне право: Навчальний посібник. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 368 с.
5. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України / В.Г. Ротань (відпов. ред.), А.Г. Ярема, В.В. Кривенко, В.Я. Карабань, О.Є. Сонін. 2-е вид. Х.: Фактор, 2010. Т.1. 800 с.

6. Посикалюк О.О. Особисті немайнові права фізичних осіб в романській, германській, англо-американській системах приватного права. К.: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2011. 204 с.
7. Пунда О.О. Поняття та проблеми здійснення особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування людини: монографія. Хмельницький-Київ, 2005. 436 с.
8. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): Монографія / Відп. ред. Я.М. Шевченко. Хмельницький: Видавництво Хмельницького університету управління і права, 2007. 626 с.
9. Українське цивільне право: [навч. посіб.] / За ред. Ю.О. Заїки. [3-тє вид. перероб. та допов.]. К.: Центр учб. літ-ри, 2014. 358 с.
10. Федюк Л.В. Система особистих немайнових прав у цивільному праві: монографія. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ, 2007. 148 с.
11. Харитонов Є.О. Цивільне право України / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонова, О.В. Старцев. Вид. 3-тє, переробл. і допов. К.: Істина, 2011. 808 с.
12. Цивільне право України. Загальна частина: [підруч.] / [Бірюков І.А., Заїка Ю.О., Бичкова С.С. та ін.]; за ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. К.: Правова єдність, 2014. 510 с.
13. Цивільне право України: [навч. посіб.] / За ред. В.П. Мироненко, І.С. Тімуш. К., 2014. 432 с.
14. Цивільне право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 468 с.
15. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х.: Право, 2011. Т.1. 597 с.

Семінарське заняття 6. Здійснення та захист цивільних прав і виконання обов'язків

Теоретичні питання

Поняття цивільного права, цивільного інтересу та цивільного обов'язку
 Здійснення цивільних прав
 Межі здійснення цивільних прав
 Виконання цивільних обов'язків

Теми для написання рефератів

1. Особливості здійснення суб'єктивних цивільних прав
2. Охоронюваний законом інтерес у цивільному праві
3. Форми та способи захисту цивільних прав та інтересів
4. Право на звернення до суду за захистом цивільних прав та інтересів

Ситуаційні задачі

Задача 1

В одній із центральних газет опублікована серія полемічних статей, яка викликала великий суспільний резонанс. Однією з причин було те, що прізвище і ініціали автора співпадали з ім'ям відомого політичного діяча N. Останній заявив, що не має до статей ніякого відношення, обурений фактом їх опублікування, вимагав від редакції газети надрукувати спростування. Проведене журналістське розслідування показувало, що статті написані зовсім іншою людиною. Свій виступ під псевдонімом, який співпадає з ім'ям відомого політика N автор пояснив тим, що бажав привернути увагу більшої аудиторії. Ніякого порушення законодавства в своїх діях не бачить, оскільки згідно Закону «Про авторське право і суміжні права» кожен автор має право публікувати свої твори під власним іменем, так і анонімно або під псевдонімом.

Редактор газети відмовив N в публікації повідомлення про те, хто є автором статей і заявив, що якщо N звернувся з позовом про відшкодування йому моральної шкоди, то такий позов не буде задоволено.

Хто правий в даній ситуації?

Задача 2

Громадяни Лозовий М.Т., його дружина Лозова К.Д., дочка Лозова Г.М., внука Лозова М.О. приватизували трьохкімнатну квартиру. Лозовий М.Т. і Лозова К.Д. заповідали свої частки онуці – Лозовій М.О., яка була опікуном своєї недієздатної матері Лозової Г.М.

Після смерті Лозового М.Т. і Лозової К.Д. крім спадкоємиці за заповітом на їх частку в квартирі претендувала друга дочка Ковшар О.М., як непрацездатна, і в силу ст. 1241 ЦК мала право на обов'язкову частку у спадщині.

Ковшар О.М. заявила, що вона проживає в п'ятикімнатній квартирі вдвох з сином, житло їй не потрібне, а частку у спадковій частині квартири вимагає лише з метою дошкулити своїй племінниці і сестрі.

Як буде вирішена справа, якщо Ковшар О.М. подасть позов про виділення частки у спадщині?

Задача 3

Гр. Ковальчук подарував будинок сину Ковальчуку Д. а сам залишився проживати в однокімнатній квартирі в м. Києві. Через 5 років син купив у Києві квартиру, а будинок здав у найм з оплатою 1200 грн. в місяць. Дізнавшись про це Ковальчук А. вимагав від сина передавати йому половину одержуваних за найм грошей, оскільки вони з дружиною одержують дуже малу пенсію. Син відмовився передавати гроші і Ковальчук А. подав позов про розірвання договору дарування, оскільки він дарував тільки тому, що син не мав свого житла.

Чи задовольнить суд позов?

Задача 4

Коропець О. з дотриманням всіх вимог законодавства, подарував будинок своєму онукові Сергію, але дід бажав, щоб будинок не відчужувався стороннім особам і тому зажадав від онука відповідну розписку, яка була посвідчена виконкомом сільської ради. Через 5 років Сергій, знаходячись у скрутному матеріальному становищі, продав будинок гр. Скрипці А. Дізнавшись про це, Коропець Д. подав позов до суду про визнання договору купівлі-продажу недійсним на тій підставі, що Сергій не виконав свій обов'язок по збереженню родового будинку.

Керуючись ст.ст. 717, 719, 328, 319 ЦК України зробіть висновок, чи задовольнить суд позов Коропця О.

Література для реферування

1. Бондар Н.П. Превентивний захист цивільних прав: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Н.П. Бондар; кер. роботи Л.М. Баранова; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2015. 20 с.
2. Бонтлаб В.В. Право на звернення до суду за захистом цивільних прав та інтересів: проблеми й перспективи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Випуск 30. Том 1. С.110-113.
3. Венедіктова І. Нормативне закріплення положень щодо охоронюваного законом інтересу в Цивільному кодексі України. *Право України*. 2014. № 2. С.80-87.
4. Горіславська І. Захист цивільних прав та інтересів: європейський досвід. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/Nzizvru_2014_3_16.pdf
5. Жилінкова І.В. Особливості здійснення суб'єктивних цивільних прав. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 1. С.100-107.
6. Кот О.О. Правова природа права на захист цивільних прав. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Випуск 41. Том 1. С.114-116.
7. Крупчан О.Д. Актуальні проблеми здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав в сучасний період. *Університетські наукові записки*. 2012. № 1. С.196-202.
8. Мацегорін О.І. Поняття та зміст захисту цивільних прав. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 3. С.143-146.
9. Пацерківський Ю.П. Взаємозв'язок цивільних прав і обов'язків. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2012. Вип. 618. URL: <http://lawreview.chnu.edu.ua/visnuku/st/618/10.pdf>
10. Стефанчук М.О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав: монографія. К.: КНТ, 2008. 184 с.
11. Фурса С.Я., Фурса Є.І. Науково-практичний коментар до закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». К.: Видавець Фурса, 2007. 52 с.
12. Харченко Г.Г. Правова проблематика захисту інтересів в цивільному праві. *Часопис Київського університету права*. 2011. Вип. 1. С.175-179.

13. Чепис О.І. Законний інтерес як категорія цивільного права. *Форум права*. 2009. № 1. С.551-559.
14. Шаповалова О.І. Межі здійснення суб'єктивного цивільного права. *Політичні науки. Правознавство. Наукові праці*. 2007. Том 69. Вип. 56. С.199-201.

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст.141.
2. Цивільний кодекс: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст.35.
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 року № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21-22. Ст.135.
4. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 року № 3792-XII // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 13. Ст.64.
5. Кот О.О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики [монографія]. Київ: Алерта, 2017. 492 с.
6. Особливості захисту суб'єктивних цивільних прав: [монографія] / за заг. ред. академіків НАПрН України О.Д. Крупчана та В.В. Луця. К.: НДІ приватного права та підприємництва НАПрН України, 2012. 400 с.
7. Українське цивільне право: [навч. посіб.] / За ред. Ю.О. Заїки. [3-тє вид. перероб. та допов.]. К.: Центр учб. літ-ри, 2014. 358 с.
8. Цивільне право України: підручник / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонова, О.В. Старцев. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Істина, 2011. 808 с.
9. Цивільне право в Україні. Загальна частина: підруч.: у 2 ч. / За ред. проф. Ю.Л. Бошицького та проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.). К.: Видавництво Ліра, 2014. 760 с.
10. Цивільне право України. Загальна частина: підручник / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. [3-тє вид., перероб. і допов.]. К.: Юрінком Інтер, 2010. 1176 с.

Семінарське заняття 7. Правочини

Теоретичні питання

1. Поняття правочину та його ознаки
2. Види правочинів
3. Умови дійсності правочину
4. Способи волевиявлення. Форма правочину
5. Державна реєстрація правочину
6. Недійсність правочину
7. Правові наслідки недійсності правочину. Визнання нікчемного правочину дійсним

Теми для написання рефератів

Форма правочину: питання правових наслідків недотримання.
Історико-правовий аналіз недійсних правочинів.
Недійсність правочинів, учинених під впливом помилки.
Цивільно-правові наслідки вчинення недійсних правочинів.

Ситуаційні задачі

Задача 1

Колишне подружжя Демешко звернулись до приватного нотаріуса для посвідчення договору, за яким колишній чоловік звільняється від необхідності утримувати двох неповнолітніх дітей та одночасно відмовляється від свого права на частку в майні, спільно нажитому подружжям (квартира, заміський будинок, автомобіль). Крім того, колишня дружина за договором бере на себе обов'язок не укладати шлюб з іншим чоловіком.

Чи дасть приватний нотаріус згоду на посвідчення означеного правочину?

Відповідь обґрунтуйте.

Задача 2

Петренко звернувся з позовом до суду про визнання недійсним заповіту, залишеного його батьком, який помер три місяці тому. В обґрунтування своєї позиції позивач зазначив, що заповіт було складено та посвідчено батьком на користь племінниці за місяць до смерті, коли у зв'язку з хворобою він вже не розумів своїх дій та не міг керувати ними.

Сусіди, які гарно знали померлого, посвідчили в судовому засіданні, що останні декілька місяців перед смертю чоловік поводив себе неадекватно, замикався в будинку, голодував, нікого до себе не впускав.

Яке рішення прийме суд?

Відповідь обґрунтуйте.

Задача 3

Артюхов, погрожуючи ножом Борисюку, заволодів його мобільним телефоном «Samsung», і того ж дня продав його. За цим фактом у поліції було порушено кримінальне провадження. Артюхову стало про це відомо, він знайшов Борисюка і віддав йому гроші за мобільний телефон, домовившись про укладення договору-купівлі продажу.

При розгляді справи у суді Борисюк пояснив, що дійсно погодився взяти гроші за мобільний телефон, але тому, що боявся Артюхова.

Чи визнає суд означений правочин дійсним?

Задача 4

На ювілей Климової родичі та друзі подарували їй 16 тис. грн., золотий ланцюжок і шубу. Ці подарунки Климова передала на зберігання своїй матері Ромашко, так як сім'я Климової не мала свого житла і на 6 місяців вони з чоловіком від'їжджали працювати до іншої країни.

Після спливу 8-ми місячного строку Климова попросила матір повернути їй шубу, золотий ланцюжок та гроші, але остання відмовилась. В результаті Климова звернулася з позовом до суду. В процесі розгляду справи судом було встановлено, що Ромашко визнає факт укладення правочину зберігання, однак стверджує, що шубу, золотий ланцюжок і гроші вже повернула позивачці. Цей факт в судовому засіданні було підтверджено показами двох свідків.

Климова заперечувала факт повернення грошей і шуби, але визнала, що мати дійсно передала їй золотий ланцюжок 31 грудня. Та оскільки ланцюжок був інший, то вона вирішила, що це новорічний подарунок. Свідки Климової також підтвердили, що золотий ланцюжок відрізняється від попереднього, та, що гроші і шуба повернуті не були.

Суд у своєму рішенні визнав правочин зберігання недійсним, мотивуючи тим, що стаття 937 Цивільного кодексу України передбачає для укладення договору зберігання письмову форму, а між Климовою та Ромашко правочин було укладено в усній формі.

Чи законне рішення прийняв суд?

Література для реферування

1. Бардаченко Д.В., Дзюба І.В. Неусвідомлення особою значення своїх дій як підстава недійсності правочинів з дефектами волі. *Право і суспільство*. 2017. № 6-2. С.53-57.
2. Бахаєва А.С. Правочин, який вчинено під впливом помилки, обману (шахрайства). *Форум права*. 2018. № 1. С.8-15.
3. Бахаєва А.С. Юридична природа недійсного правочину. *Право і безпека*. 2015. № 4(59). С.115-120.
4. Бернада Є.В. Наслідки нікчемності правочинів у структурі способів захисту цивільних прав. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 5 том 1. С.75-80.
5. Борисова Ю. До проблеми входження «електронної» форми правочину в традиційну класифікацію форм правочину. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2011. Вип. 88. С.93-95.
6. Водоп'ян Т.В. Вирішення справ про визнання недійсними правочинів, вчинених дієздатною особою в момент, коли вона не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. 2016. № 2(14). С.1-16.
7. Гуйван П.Д. Зміст та часові чинники охоронних вимог про незаконність правочинів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6 том 1. С.20-25.
8. Давидова І.В. Поняття та ознаки обману як підстави недійсності правочину. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 59. С.218-225.

9. Длугош О.І. Недійсність правочину, який вчинений у результаті зловмисної домовленості однієї сторони з іншою стороною. *Науково-інформаційний вісник «Право»*. 2014. № 9. С.156-162.
10. Єременко К.О. Правові наслідки порушення вимог щодо нотаріальної форми правочину. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2013. Вип. 4. С. 83-86.
11. Єременко К.О. Правові наслідки порушення вимог щодо простої письмової форми правочину. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3-2. С.123-125.
12. Єременко К.О. Розвиток засад правового регулювання форм правочинів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. Вип. 31 частина II. С.191-194.
13. Крат В.І. Недійсність правочинів, вчинених під впливом насильства. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2012. № 2(7). С.62-65.
14. Крат В.І. Недійсність правочинів, учинених під впливом помилки. *Юрист України*. 2012. № 1-2 (18-19). С.35-40.
15. Міщенко М.В. Вчинення правочинів неповнолітніми особами без згоди батьків (усиновлювачів) або піклувальника. *Право та інновації*. 2015. № 4(12). С.176-182.
16. Міщенко М.В. Згода батьків та дозвіл органів опіки і піклування як обов'язкові правові підстави вчинення правочинів малолітніми та неповнолітніми особами. *Право та інновації*. 2015. № 3(11). С.162-166.
17. Пастернак В.М. Дотримання форми правочину як умова його дійсності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. № 16 том 2. С.15-17.
18. Пастернак В.М. Форма правочину – невід'ємна частина його дійсності. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С.215-218.
19. Самбір О. Помилка, що має істотне значення як підстава для визнання правочину недійсним. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. С.24-28.
20. Спаська М.О. Проблеми класифікації правочинів з дефектами (недоліками) волі. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 4(8). С.97-105.
21. Таш'ян Р. Правова природа повернення одержаного за недійсним правочином: історичний аспект. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С.49-53.
22. Цуріков М.О. Державна реєстрація як особливість деяких правочинів з нерухомістю. *Форум права*. 2010. № 1. С.389-395.
23. Шимон С. «Правочин» як цивільно-правовий термін: юридичне нововведення чи лінгвістичне уточнення? *Юридична Україна*. 2009. № 7. С.68-72.
24. Штанько А. Визнання правочину недійсним у системі способів судового захисту майнових цивільних прав та інтересів. *Науковий часопис Національної академії прокуратори України*. 2015. № 2. С.119-128.

25. Ясечко С.В. Генеза поняття «правочин» у цивільному праві. *Університетські наукові записки*. 2014. № 4(52). С.80-87.

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Цивільний кодекс: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст.35.
2. Заїка Ю.О. Українське цивільне право: Навчальний посібник. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 368 с.
3. Кучер В.О. Недійсні правочини та їх цивільно-правові наслідки: навч. посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2014. 344 с.
4. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України / В.Г. Ротань (відпов. ред.), А.Г. Ярема, В.В. Кривенко, В.Я. Карабань, О.Є. Сонін. 2-е вид. Х.: Фактор, 2010. Т.1. 800 с.
5. Українське цивільне право: [навч. посіб.] / За ред. Ю.О. Заїки. [3-тє вид. перероб. та допов.]. К.: Центр учб. літ-ри, 2014. 358 с.
6. Харитонов Є.О. Цивільне право України / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонова, О.В. Старцев. Вид. 3-тє, переробл. і допов. К.: Істина, 2011. 808 с.
7. Цивільне право України. Загальна частина: [підруч.] / [Бірюков І.А., Заїка Ю.О., Бичкова С.С. та ін.]; за ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. К.: Правова єдність, 2014. 510 с.
8. Цивільне право України: [навч. посіб.] / За ред. В.П. Мироненко, І.С. Тімуш. К., 2014. 432 с.
9. Цивільне право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 468 с.
10. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х.: Право, 2011. Т.1. 597 с.

Судова практика

1. Аналіз окремих питань судової практики, що виникають при застосуванні судами рекомендаційних роз'яснень, викладених у постанові Пленуму Верховного Суду України від 06 листопада 2009 року № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними». *Часопис цивільного та кримінального судочинства*. 2017. № 4(37). С.64-115.
2. Практика розгляду судами цивільних справ про визнання правочинів недійсними: Узагальнення Верховного Суду України від 24.11.2008 року [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0003700-08>.
3. Романюк Я.М. Коментар постанови Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними». Практика розгляду

Верховним Судом України цивільних справ про визнання правочинів недійсними. [2-ге вид. зі змінами та доповненнями]. К.: Істина, 2012. 222 с.

Семінарське заняття 8. Представництво

Теоретичні питання

1. Загальні положення про представництво та довіреність
2. Підстави виникнення та види представництва
3. Комерційне представництво
4. Довіреність
5. Представництво без повноважень або з їх перевищенням

Теми для написання рефератів

1. Правова природа та зміст представництва у цивільному праві.
2. Представництво та довіреність у країнах континентальної системи права як цивільно-правові інститути.
3. Комерційне представництво та комерційне посередництво: порівняльна характеристика.
4. Довіреність: правова природа, форма та зміст.

Ситуаційні задачі

Задача 1

Симоненко є директором у двох господарських товариствах: ТОВ «Синай» та ТОВ «Бітум». З метою укладення договору купівлі-продажу офісного приміщення Симоненко видав Черкесову довіреність від імені ТОВ «Синай», але підписуючи її зазначив свою посаду як директора ТОВ «Бітум».

Чи буде така довіреність відповідати вимогам законодавства?

Яким чином вирішується питання щодо законності договору купівлі-продажу, якщо він буде підписаний особою, яка діє за довіреністю від директора ТОВ?

Задача 2

Суд визнав недійсним рішення наглядової ради АТ «Домобудівник» щодо обрання голови товариства. Однак, після того як голову товариства було обрано на посаду, він укладав від імені товариства правочини з контрагентами.

Такі правочини є недійсними чи неукладеними?

Задача 3

Клименко видав Лобосок генеральну довіреність, у якій визначено повноваження на «вчинення всіх дозволених законом правочинів» від його імені.

Чи може Лобосок подарувати велосипед, який на праві власності належить Клименку, своєму неповнолітньому синові?

Література для реферування

1. Балабан Д.В., Заборовський В.В., Співвідношення довіреності і договору доручення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 43. Том 1. С.93-96.
2. Галабурда Н.А. Особливості змісту поняття представництва у цивільному праві України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2012. Вип. 3. С.21-27.
3. Гелецька І.О. Представництво без повноважень. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 5. Том 1. С.155-159.
4. Климовська І.Я. Підстави виникнення комерційного представництва. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2008. № 3. С.1-10.
5. Климовська І.Я. Підстави припинення комерційного представництва. *Університетські наукові записки*. 2009. № 1(29). С.128-133.
6. Письменна О.П. Представництво та довіреність за цивільних правом країн континентальної системи права. *Повітряльно-аналітичне право*. 2016. № 5. С.117-120.
7. Потудінська О.В. Правове регулювання комерційного представництва. *Повітряльно-аналітичне право*. 2013. № 3-1. С.161-162.
8. Потудінська О.В. Правова природа комерційного посередництва. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. № 6-1 том 2. С.77-79.
9. Світлична Г.О. Законне представництво у цивільному судочинстві. *Вісник Верховного Суду України*. 2013. № 10(158). С.34-41.
- 10.Серая А. Поняття і правова природа довіреності. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 12. С.53-57.
- 11.Спасибо-Фатеева І.В. Проблеми сучасного регулювання представництва. *Університетські наукові записки*. 2012. № 1(41). С.249-259.
- 12.Цюра В.В. Вольовий зміст відносин представництва. *Університетські наукові записки*. 2010. № 2(34). С.88-92.
- 13.Цюра В. Генеза дослідження інституту представництва у зарубіжній правовій доктрині. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2016. № 8. С.129-132.
- 14.Цюра В. Концепція представництва в світлі положень сучасного цивільного та цивільного процесуального законодавства України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2012. № 90. С.45-48.

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Цивільний кодекс: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст.35.
2. Дмитренко Л.Д. Сутність та ознаки представництва: сучасний стан нормативно-правового регулювання та проблемні аспекти: [монографія]. Львів: Світ, 2015. 439 с.

3. Заїка Ю.О. Українське цивільне право: Навчальний посібник. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 368 с.
4. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України / В.Г. Ротань (відпов. ред.), А.Г. Ярема, В.В. Кривенко, В.Я. Карабань, О.Є. Сонін. 2-е вид. Х.: Фактор, 2010. Т.1. 800 с.
5. Представництво / Л.М. Горбунова, С.В. Богачов, Г.В. Красій; Мін-во юстиції України. К.: [ТОВ «Поліграф-Експрес»], 2006. 49 с.
6. Українське цивільне право: [навч. посіб.] / За ред. Ю.О. Заїки. [3-тє вид. перероб. та допов.]. К.: Центр учб. літ-ри, 2014. 358 с.
7. Харитонов Є.О. Цивільне право України / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova, О.В. Старцев. Вид. 3-тє, переробл. і допов. К.: Істина, 2011. 808 с.
8. Цивільне право України. Загальна частина: [підруч.] / [Бірюков І.А., Заїка Ю.О., Бичкова С.С. та ін.]; за ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. К.: Правова єдність, 2014. 510 с.
9. Цивільне право України: [навч. посіб.] / За ред. В.П. Мироненко, І.С. Тімуш. К., 2014. 432 с.
10. Цивільне право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 468 с.
11. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х.: Право, 2011. Т.1. 597 с.

Семінарське заняття 9. Строки та терміни. Позовна давність

Теоретичні питання

1. Поняття і обчислення строків
2. Види цивільно-правових строків та термінів
3. Поняття, значення, види і межі дії строків позовної давності
4. Початок перебігу, зупинення і перерив строків позовної давності
5. Поновлення строків позовної давності. Наслідки спливу строків позовної давності

Теми для написання рефератів

1. Правова природа строку в цивільному праві.
2. Проблеми правового регулювання підстав зупинення перебігу строку позовної давності.
3. Актуальні питання застосування позовної давності у сфері недійсності правочинів.

Ситуаційні задачі

Задача 1

Акціонерне товариство «Укрсоюзтрансекспорт» уклало 17 червня 2017 року договір перевезення залізничним транспортом з метою доставки до пункту

призначення 50 тонн зерна пшениці. В липні 2017 року вантаж повинен був бути доставлений отримувачу, але був втрачений з вини залізниці.

В якому порядку та у які строки отримувач вправі заявити вимоги до перевізника?

Який строк позовної давності стосовно вимог, що випливають з договору вантажоперевезення?

Задача 2

Товариство з обмеженою відповідальністю «Маріус» (орендодавець) та товариство з обмеженою відповідальністю «ГаріКо» (орендар) уклали довгостроковий договір оренди земельної ділянки. ТзОВ «ГаріКо» (орендар) тривалий проміжок часу не вносив орендну плату і ТзОВ «Маріус» (орендодавець) направив вимогу сплатити заборгованість і пропозицію розірвати договір, на що орендар відповіді не надав. Після цього орендодавець звернувся до суду з вимогою стягнення орендної плати та розірвання договору.

З якого моменту повинен обраховуватись строк позовної давності щодо вимоги про розірвання договору?

Задача 3

23 березня 2014 року громадяни Лимаренко та Ткаченко уклали договір позички, відповідно до якого Лимаренко повинен був повернути борг до 23 вересня 2014 року, а у випадку, якщо не зможе повернути до зазначеного строку – сплатити неустойку. В обумовлений день борг повернуто не було, але Лимаренко направив листа, в якому попросив Ткаченка відстрочити сплату боргу до 25 квітня 2015 року, на що останній дав згоду.

В березні 2015 року Лимаренко було призвано на військову службу та відправлено для її проходження до зони проведення АТО, з якої він не повернувся.

25 березня 2018 року Ткаченко з зв'язку зі складними життєвими обставинами звернувся до дружини Лимаренко як до спадкоємиці за поверненням суми боргу.

Суд відмовив у задоволенні позову на підставі пропуску строку позовної давності?

Чи правомірне рішення суду? Позицію обґрунтуйте.

Література для реферування

1. Алфьорова Т.М. Деякі питання класифікації строків у цивільному праві. *Форум права*. 2015. № 5. С.5-9.
2. Гуйван П.Д. Про судове застосування позовної давності. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 4. С.19-23.
3. Гужва А.М. Про деякі аспекти погашувальної давності у цивільному праві. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. 2014. Вип. 17. С.97-100.

4. Карнаух Б.П. Позовна давність у практиці Європейського суду з прав людини. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 134. С.24-36.
5. Крат В.І. Застосування позовної давності у сфері недійсності правочинів: аналіз судової практики. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 134. С.15-23.
6. Маковій В.П. Правовий час у цивільному праві й цивільному процесі України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Випуск 2. Том 1. С.75-78.
7. Маріц Д.О. Загальна характеристика строків (термінів) та їх класифікація. *Актуальні проблеми держави і права*. 2007. Вип. 33. С.87-92.
8. Маріц Д.О. Преклюзивні строки в цивільному праві. *Держава та регіони. Серія право*. 2013. № 3(41). С.67-71.
9. Панченко С.С. Невизначений строк дії договору та його вплив на цивільно-правові зобов'язання. *Університетські наукові записки*. 2016. № 57. С.130-140.
10. Панченко С.С. Правова природа строку в цивільному праві. *Університетські наукові записки*. 2015. № 55. С.87-97.
11. Панченко С.С. Строк дії договору і строк виконання договірною зобов'язання у цивільному праві: питання взаємозв'язку й розмежування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Випуск 6. Том 1. С.107-110.
12. Петренко К.Р. Строки давності за українським законодавством: особливості та класифікація. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 35. Частина I. Том 2. С.7-10.
13. Романюк В.А. Проблеми правового регулювання підстав зупинення перебігу строку позовної давності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 47. Том 1. С.159-162.
14. Сергієнко Н.А. Захист прав та інтересів майнового поручителя при впливі позовної давності за основним зобов'язанням. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. № 20. С.115-119.
15. Токар Н.В. Поновлення строків позовної давності у цивільному праві України. *Право і безпека*. 2006. № 5'1. С.135-138.

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Цивільний кодекс: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст.35.
2. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 року № 1023-XII // Відомості Верховної Ради ВВР. 1991. № 30. Ст.379.
3. Братель О.Г. Цивільне право України / О.Г. Братель, С.А. Пилипенко. К.: Вид. О.С. Ліпкан, 2010. 256 с.
4. Грибанов В.П. Сроки в гражданском праве. Москва: Советское право, 1967. 48 с.
5. Гуйван П.Д. Позовна давність: монографія. Х.: Право, 2012. 448 с.
6. Гуйван П.Д. Теоретичні питання строків у приватному праві: монографія. Харків: Право, 2014. 645 с.

7. Енциклопедія цивільного права України / Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; відп. ред. Я.М. Шевченко. К.: Ін Юре, 2009. 952 с.
8. Луць В.В. Строки і терміни у цивільному праві: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2013. 320 с.
9. Маковій В.П. Набувальна давність у цивільному праві: теорія та практика: монографія. Одеса: ОДУВС, 2014. 232 с.
10. Маріц Д.О. Строки і терміни у договорах про реалізацію майна: монографія. К.: Дакор, 2013. 204 с.
11. Позовна давність: коментар судової практики / під. ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: Цивілістична платформа, 2016. 148 с.
12. Харитонов Є.О. Цивільне право України / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонова, О.В. Старцев. Вид. 3-тє, переробл. і допов. К.: Істина, 2011. 808 с.
13. Цивільне право України (традиції та новації): монографія / [С.В. Ківалов [та ін.]; за заг. ред. Є.О. Харитонова, Т.С. Ківалової, О.І. ХаритонОВОЇ]; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». О.: Фенікс, 2010. 700 с.
14. Цивільний кодекс України: наук.-практ. комент. / за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Х.: Страйд: ФОП Лисяк Л.С., 2012-2013. 672 с.

Семінарське заняття 10. Загальні положення про право власності

Теоретичні питання

1. Поняття та ознаки права власності
2. Суб'єкти та об'єкти права власності
3. Види права власності
4. Захист права власності

Теми для написання рефератів

1. Генеза інституту власності.
2. Теорії походження права власності.
3. Способи захисту права власності.
4. Захист прав громадян на приватну власність.

Ситуаційні задачі

Задача 1

Ткаченко на праві приватної власності належало 4/5 будинку, а 1/5 будинку належала Сачку. За договором міни Ткаченко передала Круку свою частину. Скачок звернувся з позовом до суду про визнання договору міни недійсним, посилаючись на ст. 362 ЦК України.

Як слід вирішити справу?

Задача 2

У період шлюбу Леонтєєва і Максимов спільно придбали будинок. Згодом шлюб між ними було розірвано і Леонтєєва подала позов до Максимова про розподіл будинку. По справі була призначена експертиза. За висновками експертизи спірний будинок у натурі розділити не можна з технічних причин. Будинок щитової конструкції і при його розподілі в натурі на дві частини необхідно прорізати в щитах прорізи для дверей, що спричинить ослаблення всієї конструкції будинку.

При розгляді справи суд встановив що Леонтєєва проживає в будинку з важко хворою донькою, народженою у шлюбі з Максимовим, а Максимов будинком не користується і забезпечений іншою житловою площею.

Яке рішення повинен винести суд?

Задача 3

Від'їжджаючи у відпустку Кузовкін віддав ключ від своєї квартири сусіду Жовтку. Повернувшись із відрадження Кузовкін виявив, що частина його речей зникла. Жовток пояснив, що йому дуже були потрібні гроші і він продав ці речі. Фотоапарат купив співробітник Жовтка Бобрик, якому він пояснив, чому продає речі сусіда, покупці книг були невідомі, а дві кришталеві вази продав через комісійний магазин, але йому відомо, що їх купила артистка місцевого театру Івченко. Крім того, Жовток повідомив, що він декілька разів користувався велосипедом Кузовкіна, але вчора його вкрали, про що він відразу повідомив поліцію. Велосипед було знайдено у Акуленка, який купив його на ринку у невідомих осіб.

Кузовкін пред'явив позов до осіб, у яких виявились його речі, а від Жовтка вимагав відшкодувати вартість проданих книг.

Чи підлягають задоволенню вимоги Кузовкіна?

Задача 4

Титаренко і Березін були співвласниками будинку, який належав їм на праві приватної власності. Березін, який проживав на другому поверсі, збудував веранду. Титаренко звернувся з позовом до суду про її знесення. У позовній заяві він обґрунтовував, що веранда перебиває природне освітлення його кімнати, і це змушує його користуватися електроосвітленням.

Чи підлягає позов задоволенню?

Чи змінилося б рішення суду в разі, якщо Березін був би власником будинку, а Титаренко – наймачем першого поверху цього будинку?

Література для реферування

1. Антонюк О. Зміст принципу непорушності права власності. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С.5-9.
2. Борсук Н.Я. Охорона комунальної власності: проблеми законодавства та практика правозастосування. *Право і суспільство*. 2017. № 6-2. С.68-73.

3. Гуліда О.М. Способи захисту права власності: поняття та класифікація. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 2. Том 1. С.168-173.
4. Кириченко Ю.В. Право приватної власності за Конституціями України та європейських держав. *Право і суспільство*. 2013. № 3. С.27-34.
5. Кісель В.Й. Трансформація концепцій про сутність права власності. *Форум права*. 2015. № 1. С.135-140.
6. Мірошніченко О.А. Право власності в розумінні Європейського суду з прав людини (загальна характеристика). *Форум права*. 2013. № 2. С.371-374.
7. Остапенко В.В. Право власності у рішеннях Конституційного Суду України. *Форум права*. 2016. № 3. С.186-193.
8. Несінова С.В. Правовий інститут права власності в контексті Європейського Суду з прав людини. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 3. С.38-41.
9. Пацурківський Ю. Правовий режим власності: поняття та зміст. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2013. № 6. С.3-9.
10. Пацурківський Ю.П. Основні підходи до визначення поняття та природи власності в цивільних правовідносинах. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2013. Вип. 682. С.59-64.
11. Перестюк І.М. Захист прав громадян на приватну власність: аналіз діяльності вищих органів публічної влади в Україні. *Вісник НАДУ при Президентіві України*. 2016. № 1. С.94-102.
12. Петровський П. Проблеми та перспективи розвитку соціального інституту приватної власності в Україні. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 3(52). Ч.1. С.91-97.
13. Сорока О.О. Проблеми регулювання форм права власності в Україні. *Право і суспільство*. 2015. № 4 частина 3. С.111-115.
14. Харченко Г.Г. Право власності: окремі проблеми теорії та практики. *Часопис Академії Адвокатури України*. 2013. № 2(19). С.1-6.
15. Шала Л.В. Виникнення і розвиток інституту приватної власності в Стародавньому Римі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2008. № 3. С.1-9.
16. Шала Л.В. Теорії походження права власності. *Університетські наукові записки*. 2009. № 4. С.106-111.

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст.141.
2. Цивільний кодекс: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст.35.
3. Сімейний кодекс: Закон України від 10.01.2002 року № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. 2002. №№ 21-22. Ст.135.

4. Братель О.Г. Цивільне право України / О.Г. Братель, С.А. Пилипенко. К.: Вид. О.С. Ліпкан, 2010. 256 с.
5. Розгон О.В. Межі та обмеження права власності: Монографія. Х., 2006. 188 с.
6. Харитонов Є.О. Цивільне право України / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонова, О.В. Старцев. Вид. 3-тє, переробл. і допов. К.: Істина, 2011. 808 с.
7. Харченко О.С. Підстави припинення права власності: монографія. К.: Вид-во Європейського ун-ту. 2009. 174 с.
8. Харьковская цивилистическая школа: право собственности: монография / под. ред. И.В. Спасибо-Фатеевой. Харьков: Право, 2012. 424 с.
9. Цивільне право України (традиції та новації): монографія / [С.В. Ківалов [та ін.]; за заг. ред. Є.О. Харитонова, Т.С. Ківалової, О.І. ХаритонОВОЇ]; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». О.: Фенікс, 2010. 700 с.
10. Цивільний кодекс України: наук.-практ. комент. / за ред. І.В. Спасибо-Фатеевої. Х.: Страйд: ФОП Лисяк Л.С., 2012-2013. 672 с.
11. Яворська О.С. Правове регулювання відносин власності за цивільним законодавством України: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2008. 256 с.

Судова практика

1. Ухвала колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 13 липня 2016 року (витяг). *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 6(33). С.7-10.
2. Ухвала колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 7 вересня 2016 року (витяг). *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 6(33). С.11-15.

Семінарське заняття 11. Підстави набуття та припинення права власності

Теоретичні питання

1. Поняття і види підстав набуття права власності
2. Первісні та похідні, загальні та спеціальні підстави набуття права власності
3. Момент набуття права власності
4. Підстави припинення права власності

Теми для написання рефератів

1. Набуття права власності на житло.
2. Примусове припинення права власності.
3. Припинення права власності як форма його реалізації.

Ситуаційні задачі

Задача 1

Після смерті батьків до чотирьох їхніх дітей, що досягли повноліття і проживали окремо від батьків перейшов у спадок житловий будинок. Троє спадкоємців хочуть будинок продати, а виручену суму розподілити на частки. Один із спадкоємців згоди на продаж будинку не дає, заявивши, що бажає використовувати свою частку в будинку для проживання. Оскільки згоди між спадкоємцями досягнуто не було, троє з них подали позов до спадкоємця про припинення права на частку у спільному майні. Свої вимоги вони мотивували тим, що при продажу будинку без поділу на частки в натурі його вартість буде значно вищою.

Чи задовольнить суд позов?

Задача 2

Михайленку на праві власності належав автомобіль іноземної марки, який у зв'язку з відсутністю гаража зберігався на його власному подвір'ї. У березні 2015 року невідомі викрали автомобіль. У травні 2016 року під час технічного огляду працівниками поліції було виявлено двигун автомобіля Михайленка, встановлений на автомобілі Ступака. Дізнавшись про це, Михайленко звернувся з позовом про повернення двигуна. Ступак пояснив, що придбав його у незнайомих на одному з автомобільних ринків Києва. Про те, що двигун крадений не знав, оскільки продавці стверджували, що двигун купили у крамниці. На судовому засіданні було встановлено, що Ступак є добросовісним набувачем двигуна.

Яке рішення повинен винести суд?

Задача 3

Марченко купив у Селеха холодильник. Заплатив всю обумовлену суму і домовився, що забере його через 10 днів. Договір було укладено в письмовій формі. Через три дні після цього Селеха було заарештовано за крадіжку. Майно Селеха було описано, в тому числі і холодильник.

Чи може Марченко забрати куплений холодильник?

Література для реферування

1. Антонюк О. Зміст принципу непорушності права власності. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С.5-9.
2. Горайнов А.М. Примусове припинення права власності. *Судова апеляція*. 2009. № 3(16). С.67-72.
3. Коваль О. Виникнення права власності на житло. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3(74). С.259-264.
4. Лисенко І.В. Щодо підстав набуття права приватної власності на житло. *Право та управління*. 2011. № 1. С.247-251.
5. Пацурківський Ю. Правовий режим власності: поняття та зміст. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2013. № 6. С.3-9.

6. Пацурківський Ю.П. Припинення права власності як форма його реалізації. *Форум права*. 2013. № 3. С.453-459.
7. Самбір М. Судовий захист прав та інтересів під час первинного набуття права власності на землю. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2011. Вип. 86. С.77-81.
8. Сурай Д. Підстави та способи набуття права власності: розмежування та взаємозв'язок. *Юридичний вісник*. 2013. № 2. С.109-113.
9. Харитонов Є., Харитонova О. Проблемні питання набуття та припинення права власності за цивільним законодавством України. *Право України*. 2011. № 5. С.60-68.
10. Харченко Г.Г. Право власності: окремі проблеми теорії та практики. *Часопис Академії Адвокатури України*. 2013. № 2(19). С.1-6.

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Цивільний кодекс: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст.35.
2. Сімейний кодекс: Закон України від 10.01.2002 року № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. 2002. №№ 21-22. Ст.135.
3. Братель О.Г. Цивільне право України / О.Г. Братель, С.А. Пиlipенко. К.: Вид. О.С. Ліпкан, 2010. 256 с.
4. Розгон О.В. Межі та обмеження права власності: Монографія. Х., 2006. 188 с.
5. Харитонов Є.О. Цивільне право України / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova, О.В. Старцев. Вид. 3-тє, переробл. і допов. К.: Істина, 2011. 808 с.
6. Харченко О.С. Підстави припинення права власності: монографія. К.: Вид-во Європейського ун-ту. 2009. 174 с.
7. Харьковская цивилистическая школа: право собственности: монография / под. ред. И.В. Спасибо-Фатеевой. Харьков: Право, 2012. 424 с.
8. Цивільне право України (традиції та новації): монографія / [С.В. Ківалов [та ін.]; за заг. ред. Є.О. Харитонova, Т.С. Ківалової, О.І. Харитонovoї]; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». О.: Фенікс, 2010. 700 с.
9. Цивільний кодекс України: наук.-практ. комент. / за ред. І.В. Спасибо-Фатеевої. Х.: Страйд: ФОП Лисяк Л.С., 2012-2013. 672 с.
10. Яворська О.С. Правове регулювання відносин власності за цивільним законодавством України: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2008. 256 с.

Судова практика

1. Аналіз деяких питань застосування судами законодавства про право власності при розгляді цивільних справ. *Вісник Верховного Суду України*. 2014. № 3(163). С.16-31.
2. Ухвала колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ

- від 13 липня 2016 року (витяг). *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 6(33). С.7-10.
3. Ухвала колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 7 вересня 2016 року (витяг). *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 6(33). С.11-15.

Семінарське заняття 12. Право спільної власності

Теоретичні питання

1. Загальна характеристика та види права спільної власності
2. Право спільної часткової власності
3. Право спільної сумісної власності

Теми для написання рефератів

1. Спільна власність членів сім'ї за законодавством України.
2. Правовий режим спільної власності на нерухоме майно.
3. Правове регулювання виникнення права спільної власності на землю фізичних та юридичних осіб.
4. Способи захисту права спільної власності в судовому порядку.

Ситуаційні задачі

Задача 1

Гончар звернулася до суду з позовом про визнання за нею права власності на 1/2 будинку та про виділення її долі в натурі. Позивачка зазначила, що у 1988 році вона зареєструвала шлюб з сином відповідачки Колесник. Весь час, доки вони перебували у шлюбі, вона, її чоловік, відповідачка Колесник та її зять побудували будинок на земельній ділянці, що була відведена Колесник. Після смерті сина Колесник вимагала, щоб Гончар звільнила кімнату, яку вона займає з новим чоловіком, тому що вона, на її думку, не має права на цю кімнату, а її новий чоловік має власну квартиру.

Як слід вирішити справу?

За яких умов може виникати право спільної власності на жилий будинок?

В якому порядку здійснюється виділ долі в будинку, що належить на праві спільної власності?

Задача 2

При розірванні шлюбу між подружжям Коваленко виник спір з приводу розподілу майна, яке вони нажили за 25 років спільного життя. Чоловік, науковий співробітник, придбав велику наукову бібліотеку за своїм фахом, а для дружини, музикального працівника, було куплено рояль за 1000 грн. крім того, подружжя придбало домашню обстановку на загальну суму 10 тисяч грн.. чоловік претендував на житловий будинок дружини, яка одержала його в

спадщину ще до вступу в шлюб, але за період спільного життя в ньому дула зроблена суттєва перебудова (із однієї кімнати стало три, веранда).

Як суд повинен розподілити майно між подружжям?

Література для реферування

1. Балюк Ю. Право спільної власності у багатоквартирному жилому будинку. *Юридична Україна*. 2015. № 1. С.53-59.
2. Біленко М. Підстави набуття права спільної сумісної власності подружжя. *Юридична Україна*. 2014. № 4. С.65-71.
3. Боднар Т.В. Здійснення подружжям права спільної сумісної власності. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 2(89). С.100-109.
4. Великанова М.М., Горбуля Г.А. Договір про поділ майна подружжя, що є об'єктом права спільної сумісної власності. *Юридичний вісник*. 2012. № 3(24). С.80-83.
5. Гриняк А. Право спільної власності за цивільним та сімейним законодавством України. *Юридична Україна*. 2015. № 6. С.59-64.
6. Івахненко І.В. Законні підстави виникнення та припинення права спільної приватної власності дружини та чоловіка. *Юридична наука*. 2015. № 8. С.20-26.
7. Лозовий А. Правовий режим спільної власності на нерухоме майно. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2014. № 12. С.138-143.
8. Міронкін О.В. Способи захисту права спільної власності в судовому порядку. *Наука і правоохоронна*. 2014. № 1(23). С.66-75.
9. Пацурківський Ю. Правовий режим власності: поняття та зміст. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2013. № 6. С.3-9.
10. Просекін М.А. Підстави виникнення права спільної власності на землю фізичних та юридичних осіб. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2013. № 1(13). С.232-240.
11. Розгон О. Правовий режим майна осіб, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2016. № 5(89). С.164-173.
12. Сорока О.О. Проблеми регулювання форм права власності в Україні. *Право і суспільство*. 2015. № 4 частина 3. С.111-115.
13. Спасибо-Фатєєва І.В. Правові режими спільного майна подружжя. *Право України*. 2013. № 10. С.77-84.
14. Стасюк О.М., Гумбатов А.А. Відмінності відносин спільної сумісної та спільної часткової власності у сфері цивільно-правового регулювання. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 1. Том 1. С.24-27.
15. Тичковська О.В. Правовий режим спільної власності подружжя. *Молодий вчений*. 2017. № 5.1 (45.1). С.137-141.

16. Фолошня Д.І. Виникнення права спільної сумісної власності подружжя за законодавством України. *Часопис цивілістики*. 2015. Вип. 15. С.149-152.
17. Харченко Г.Г. Право власності: окремі проблеми теорії та практики. *Часопис Академії Адвокатури України*. 2013. № 2(19). С.1-6.

Рекомендована література та нормативно-правові акти

- Цивільний кодекс: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст.35.
- Сімейний кодекс: Закон України від 10.01.2002 року № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. 2002. №№ 21-22. Ст.135.
- Житловий кодекс УРСР від 30 червня 1983 року № 5464-X // Відомості Верховної Ради. 1983. Додаток до № 28. Ст.573.
- Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. 2002. №№ 3-4. Ст.27.
- Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку: Закон України від 29 листопада 2001 року № 2866-III // Відомості Верховної Ради України. 2002. № 10. Ст.78.
- Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку: Закон України від 14 травня 2015 року № 417-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2015. № 29. Ст.262.
- Про фермерське господарство: Закон України від 19 червня 2003 року № 973-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 45. Ст. 363.
- Братель О.Г. Цивільне право України / О.Г. Братель, С.А. Пилипенко. К.: Вид. О.С. Ліпкан, 2010. 256 с.
- Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України / Булеца С.Б., Іванов Ю.Ф., Ієвіня О.В. та ін. К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2011. 428 с.
- Розгон О.В. Межі та обмеження права власності: Монографія. Х., 2006. 188 с.
- Харитонов Є.О. Цивільне право України / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонова, О.В. Старцев. Вид. 3-тє, переробл. і допов. К.: Істина, 2011. 808 с.
- Харченко О.С. Підстави припинення права власності: монографія. К.: Вид-во Європейського ун-ту. 2009. 174 с.
- Харьковская цивилистическая школа: право собственности: монография / под. ред. И.В. Спасибо-Фатеевой. Харьков: Право, 2012. 424 с.
- Цивільне право України (традиції та новації): монографія / [С.В. Ківалов [та ін.]; за заг. ред. Є.О. Харитонова, Т.С. Ківалової, О.І. Харитонової]; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». О.: Фенікс, 2010. 700 с.
- Цивільний кодекс України: наук.-практ. комент. / за ред. І.В. Спасибо-Фатеевої. Х.: Страйд: ФОП Лисяк Л.С., 2012-2013. 672 с.
- Яворська О.С. Правове регулювання відносин власності за цивільним законодавством України: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2008. 256 с.

Судова практика

1. Ухвала колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 13 липня 2016 року (витяг). *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 6(33). С.7-10.
2. Ухвала колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 7 вересня 2016 року (витяг). *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 6(33). С.11-15.
3. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007 року № 11 [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07>.

Семінарське заняття 13. Речові права на чуже майно

Теоретичні питання

1. Загальна характеристика речових прав на чуже майно
2. Право володіння чужим майном
3. Право обмеженого користування чужим майном (сервітут)
4. Право користування чужою земельною ділянкою для с/г потреб (емфітевзис)
5. Право користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій)

Теми для написання рефератів

1. Заповіт як підстава встановлення сервітуту.
2. Сучасні проблеми правового регулювання суперфіцію.
3. Особливості правового регулювання договору про емфітевзис.

Ситуаційні задачі

Задача № 1

Між власниками прилеглих одна до одної земельних ділянок виник спір, хто має право на збір плодів фруктових дерев, корені яких розміщені на одній ділянці, а гілки з плодами на іншій. Власник ділянки, на якій ростуть дерева, наполягав на тому, що право на збір плодів належить йому, оскільки саме корені підпитують дерева. Власник сусідньої ділянки вважав, що його власність поширюється не лише на поверхню земельної ділянки, але і на все, що над земельною ділянкою. До того ж, плоди визрівають завдяки сонячним променям, що падають на ділянку, а він зовсім не зобов'язаний допускати сусіда на свою ділянку для збору плодів.

Як вирішити спір що виник?

Задача № 2

Клименко, Рудько та Свиридова звернулись в суд з позовною заявою до Савицького з питання встановлення безкоштовного сервітуту (права проходу людей, проїзду легкового та вантажного транспорту, розташування виїзних пандусів, каналізаційних решіток, доступу на ділянку для проведення робіт з електричним кабелем, водопроводом, здійснення обслуговування і ремонту каналізації, розкопування дільниці для ремонтних робіт, підтримання можливості відкриття каналізаційних люків і доступу до каналізації через люки).

Свої вимоги позивачі обґрунтовували тим, що на основі договору простого товариства позивачам належить електричний кабель, водопровід, каналізація, які частково знаходяться на поверхні (люки, решітки) і частково під земельною ділянкою, що належить відповідачу.

Савицький проти задоволення позову заперечував, посилаючись на те, що на території його земельної ділянки висадженні цінні породи дерев, завезені з інших континентів, які можуть бути пошкоджені при здійсненні робіт по обслуговуванню комунікацій, проведений дороговартісний ландшафтний дизайн. Відповідач вважає, що договір простого товариства, укладений між позивачами, не є доказом права власності на зазначені об'єкти комунікацій, що проходять через його ділянку. Разом з тим, він погоджується періодично дозволяти позивачам обслуговувати комунікації, якщо це не завдасть шкоди цінним породам дерев та ландшафтному дизайну, і встановленням плати за кожний випадок обслуговування в розмірі 5 000 грн.

Оцініть доводи сторін з врахуванням положень законодавства. Проаналізуйте порядок встановлення сервітуту. Дайте відповідь на питання: чи можливо встановити сервітут в даному випадку?

Література для реферування

1. Ващишин М.Я. Юридичні факти у правовідносинах суперфіцію. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 3. С.126-135.
2. Майка Н.В. Речові права на чуже нерухоме майно та їх правова природа за цивільним законодавством України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. № 14 том 2. С.47-49.
3. Лукасевич-Крутник І.С. Договір користування чужою земельною ділянкою для забудови. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 1. С.123-127.
4. Пляс О.В. Природа правовідносин користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб та для забудови. *Європейські перспективи*. 2015. № 1. С.184-189.
5. Пугач В.М. Колізії правового регулювання суперфіцію. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2013. № 6. С.35-39.
6. Простибоженко Т.В. Обмежене речове право на «своє» майно: аналіз судової практики та перспектива законодавчого врегулювання. *Часопис цивільного та кримінального судочинства*. 2017. № 3(36). С.188-196.

7. Скрипник В. Сервітут як спосіб здійснення речових прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С.44-49.
8. Сліпченко О.І. Емфітевзис за римським приватним правом. *Часопис цивілістики*. 2015. Вип. 18. С.121-125.
9. Слома В. Сервітут як вид речових прав на чуже майно. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 2. С.123-126.
10. Спіцина Л. Законодавчі засади використання земель сільськогосподарського призначення на умовах емфітевзису в Україні. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2017. № 5(95). С.7-22.
11. Філонова Ю.М. Загальна характеристика правових засобів захисту речових прав на чуже майно в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 41. Том 1. С.140-143.
12. Харитонова Т.Є. Набуття громадянами права на чужу земельну ділянку шляхом укладення договору емфітевзису. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 1. С.140-144.
13. Харитонова Т. Оформлення речових прав на земельну ділянку, відмінних від права власності. *Юридичний вісник*. 2013. № 2. С.49-54.
14. Ходико Ю.Є. Спірні об'єкти речового правовідношення та їх правовий режим. *Право і суспільство*. 2017. № 6-1. С.85-90.
15. Шахназарян К.Е. Класифікація засобів захисту прав на чужі речі за законодавством України. *Часопис цивілістики*. 2016. Вип. 20. С.68-72.
16. Шахназарян К.Е. Право користування чужим майном (сервітут) як вид речових прав на чуже майно. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 1. С.200-203.
17. Яроцький В. Становлення та розвиток інституту речових прав в Україні. *Право України*. 2014. № 2. С.150-160.

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст.141.
2. Цивільний кодекс: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст.35.
3. Земельний кодекс: Закон України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3-4. Ст.27.
4. Братель О.Г. Цивільне право України / О.Г. Братель, С.А. Пилипенко. К.: Вид. О.С. Ліпкан, 2010. 256 с.
5. Нагнибіда В.І. Речові права на чуже майно: досвід правового регулювання зарубіжних країн: монографія. К.: КДІПрПП НАПрН України. 182 с.
6. Харитонова Т.Є. Здійснення прав на чужі земельні ділянки в Україні: проблеми теорії та практики: монографія. Одеса, 2016. 464 с.
7. Харитонов Є.О. Цивільне право України / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонова, О.В. Старцев. Вид. 3-тє, переробл. і допов. К.: Істина, 2011. 808 с.

8. Харченко Г.Г. Речові права: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2015. 432 с.
9. Цивільне право України. Загальна частина: [підруч.] / [Бірюков І.А., Заїка Ю.О., Бичкова С.С. та ін.]; за ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. К.: Правова єдність, 2014. 510 с.
10. Цивільне право України: [навч. посіб.] / За ред. В.П. Мироненко, І.С. Тімуш. К., 2014. 432 с.
11. Цивільний кодекс України: наук.-практ. комент. / за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Х.: Страйд: ФОП Лисяк Л.С., 2012-2013. 672 с.
12. Цюра В.В. Речові права на чуже майно: Науково-практичний посібник. К.: КНТ, 2006. 136 с.

Семінарське заняття 14. Загальні положення про зобов'язання

Теоретичні питання

1. Поняття зобов'язального права
2. Поняття та види зобов'язань
3. Підстави виникнення зобов'язань
4. Суб'єкти зобов'язань

Теми для написання рефератів

1. Генеза зобов'язального права.
2. Зобов'язання з множинністю осіб у цивільному праві.
3. Регрес і суброгація: досвід порівняльного аналізу.

Ситуаційні задачі

Задача 1

Белих і Скрипкіна володіють будинком на праві спільної часткової власності. Белих належить 2/3 будинку, а Скрипкіній – 1/3. Восени 2017 року в результаті пожежі будинок суттєво постраждав. Власники будинку уклали договір підряду з ТзОВ «Альфа-буд», яке зобов'язалось зробити ремонт. Вартість робіт за договором склала 300 тис. грн. По закінченні робіт Белих заплатив підрядчику 200 тис. грн. Скрипкіна в цей час знаходилась на лікуванні в стаціонарі у закладі охорони здоров'я, і з цієї причини ніяких сум підрядчику не сплачувала. ТзОВ «Альфа-буд» пред'явило вимоги до Белих про сплату суми, яка залишилась. Белих проти цього заперечував, оскільки, на його думку, свою частину він уже сплатив.

Яке зобов'язання виникло? Вирішіть справу.

Задача 2

20 січня 2015 року між комерційним банком «Дельта» та АТ «Мрія» було укладено кредитний договір на суму 850 000 грн. Відповідно до договору кредит підлягав поверненню 20 червня 2015 року. В цей же день (20 січня) між комерційним банком «Дельта» та АТ «Імпульс» було укладено договір поруки в

забезпечення виконання зобов'язання по вищеназваному кредитному договору. Строк поруки зазначений не був.

Кредит не було вчасно повернено позичальником. У зв'язку з цим 20 червня 2016 року комерційний банк звернувся до господарського суду з позовом до АТ «Імпульс» про стягнення 1 700 000 грн., що складало суму кредиту, проценти за користування ним, пені за прострочення його повернення.

Яке рішення має прийняти суд? Обґрунтуйте.

Задача 3

Клименко дав оголошення в газету про те, що хотів би винайняти няню для однорічної дитини. В оголошенні він повідомив про наступні умови договору, який буде укладено:

1) няня повинна мати вищу медичну чи педагогічну освіту та досвід роботи нянею, підтверджений рекомендаційним листом;

2) вона буде зайнята з 8 до 20 години щоденно, крім вихідних і святкових днів;

3) няня має пройти місячний іспитовий строк, протягом якого її послуги будуть оплачені в сумі 10 тис. грн.;

4) розмір оплати на подальший час підлягає узгодженню.

Більше нічого зазначено не було.

Через деякий час прийшла Свиридова, яка відповідала всім заявленим вимогам в оголошенні. Однак Клименко відмовився від укладення договору, оскільки в процесі бесіди з претенденткою виявилось, що вона перебуває у шлюбі з чоловіком, який зловживає спиртними напоями.

Свиридова наполягала на укладенні з нею договору, стверджуючи, що виклавши оголошення Клименко взяв на себе зобов'язання укласти договір на зазначених у договорі умовах з першим, хто до нього звернеться.

Вирішіть спір.

Література для реферування

1. Голубева Н.Ю. Ознаки зобов'язальних правовідносин. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2017. № 10. С.128-134.
2. Голубева Н.Ю. Співвідношення зобов'язальних та речових правовідносин. *Часопис цивілістики*. 2015. № 19. С.13-18.
3. Гринько С.Д. Поняття та предмет зобов'язань за римським приватним правом. *Університетські наукові записки*. 2010. № 3(35). С.38-51.
4. Гриценко Г. Зобов'язання з обов'язковою множинністю осіб, та зобов'язання, в яких вона неможлива. *Юридична Україна*. 2013. № 6. С.60-64.
5. Завальна Ж.В. Використання логіко-лінгвістичного методу щодо визначення сутності поняття «зобов'язання». *Публічне право*. 2013. № 1. С.264-269.

6. Завальна Ж.В. Щодо питання про юридичну природу зобов'язання. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С.147-150.
7. Карабань Я.А. Поняття зобов'язання за цивільним правом України. *Вісник Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова*. 2013. Том 18. Вип. 1(18). С.22-29.
8. Майданик Р.А. Місце зобов'язань в праві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 4. С.3-7.
9. Мартюк А.С. Загальна характеристика інституту регресних зобов'язань у цивільному праві. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 6-1. Том 1. С.178-180.
10. Пленюк М.Д. Цивільно-правовий договір як підстава виникнення зобов'язань: нотатки до наукової дискусії. *Приватне право і підприємництво*. 2016. Вип. 15. С.102-107.
11. Пономарьова Т. Особливості визначення моменту виникнення договірних зобов'язань у цивільному праві. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С.40-43.
12. Пушай В.І. До питання про способи заміни осіб у зобов'язаннях. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 3. С.180-183.
13. Пушай В.І. Проблемні аспекти здійснення заміни осіб у зобов'язаннях. *Форум права*. 2013. № 3. С.502-506.
14. Самбір О.Є. Суброгація та регрес: до питання про співвідношення понять. *Університетські наукові записки*. 2013. № 1(45). С.140-147.
15. Самбір О.Є. Суброгація та цесія: до питання про співвідношення понять. *Університетські наукові записки*. 2013. № 3(47). С.197-203.
16. Сампара Н.М. Про класифікацію субсидіарних цивільно-правових зобов'язань. *Право і суспільство*. 2017. № 2. С.40-44.
17. Свистун Л.Я. Суб'єкти зобов'язань за законодавством України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 1. С.205-212.
18. Слома В.М. Елементи цивільно-правового зобов'язання. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 2(10). С.79-82.
19. Слома В.М. Поняття зобов'язання у цивільному праві. *Юридичний вісник*. 2016. № 1(38). С.123-128.
20. Слома В.М. Поняття та види зобов'язань з множинністю осіб у цивільному праві. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 4. С.149-151.
21. Слома В.М. Суб'єкти цивільно-правових зобов'язань. *Юридичний вісник*. 2016. № 3(40). С.113-117.
22. Тедорадзе М. Підстави виникнення недоговірних зобов'язань за законодавством України. *Митна справа*. 2014. № 5(95). С.104-108.
23. Чанишева А.Р. Основні організаційні зобов'язання. *Право і суспільство*. 2017. № 1. С.82-87.

Рекомендована література та нормативно-правові акти

6. Цивільний кодекс: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст.35.
7. Братель О.Г. Цивільне право України / О.Г. Братель, С.А. Пилипенко. К.: Вид. О.С. Ліпкан, 2010. 256 с.
8. Голубєва Н.Ю. Зобов'язання у цивільному праві України: методологічні засади правового регулювання: монографія. О.: Фенікс, 2013. 642 с.
9. Голубєва Н.Ю., Харитонов Є.О. Зобов'язальне право України: Підручник. К.: Істина, 2011. 848 с.
10. Харитонов Є.О. Цивільне право України / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонова, О.В. Старцев. Вид. 3-тє, переробл. і допов. К.: Істина, 2011. 808 с.
11. Цивільне право України. Загальна частина: [підруч.] / [Бірюков І.А., Заїка Ю.О., Бичкова С.С. та ін.]; за ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. К.: Правова єдність, 2014. 510 с.
12. Цивільне право України: [навч. посіб.] / За ред. В.П. Мироненко, І.С. Тімуш. К., 2014. 432 с.
13. Цивільний кодекс України: наук.-практ. комент. / за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Х.: Страйд: ФОП Лисяк Л.С., 2012-2013. 672 с.

Семінарське заняття 15. Виконання зобов'язання

Теоретичні питання

1. Поняття і загальні умови виконання зобов'язання
2. Суб'єкти виконання зобов'язання
3. Предмет виконання зобов'язання
4. Спосіб, строк (термін) та місце виконання зобов'язання
5. Підтвердження виконання зобов'язання

Теми для написання рефератів

1. Виконання недоговірних регулятивних зобов'язань.
2. Виконання часткових зобов'язань.
3. Виконання зобов'язання третьою особою.

Ситуаційні задачі

Задача 1

Між ТзОВ «Спецтехніка» та ТзОВ «Будівельник» укладено договір оренди будівельного крану строком на один рік. За умовами договору доставка крану на територію ТзОВ «Будівельник» здійснювалось за рахунок та засобами останнього. По закінченню строку оренди орендодавець почав вимагати повернення будівельного крану. Орендар не був проти його повернення, але відмовився робити це за власний рахунок, посилаючись на те, що в умовах договору спосіб повернення не оговорено.

*Як трактує місце виконання зобов'язання діюче цивільне законодавство?
Яким чином вирішити спір, що виник?*

Задача 2

Банк (гарант) в забезпечення виконання зобов'язання постачальника по поставці товарів видав покупцю (бенефіціару) гарантійний лист, за яким брав на себе зобов'язання сплатити покупцю визначену суму у випадку невиконання постачальником в обумовлений строк зобов'язання по поставці. Коли у зв'язку з невиконанням зобов'язання по поставці товару покупець пред'явив до банку письмову вимогу про сплату суми гарантії, останній відмовився зробити виплату, зазначивши, що, на його думку, не була дотримана проста письмова форма, в силу чого правочин не є дійсним.

Чи відповідає нормам закону відмова гаранта від сплати суми заявленої вимоги?

Чи є допустимою відповідальність гаранта за неналежне виконання вимоги про сплату гарантійної суми?

Література для реферування

1. Боднар Т.В. Особливості виконання грошових зобов'язань у цивільному праві України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2004. № 60-62. С.110-113.
2. Гринько Р.В. Щодо питання про виконання цивільно-правового зобов'язання. *Часопис цивілістики*. 2016. № 21. С.37-42.
3. Гриценко Г. Особливості виконання часткових зобов'язань. *Юридична Україна*. 2014. № 7. С.63-67.
4. Ігнатенко В. Виконання недоговірних регулятивних зобов'язань. *Теорія і практика правознавства*. 2012. Вип. 1(2). С.70-79.
5. Калаур І.Р. Принцип належного виконання договірних зобов'язань через призму виконання зобов'язань про передачу майна в користування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2013. Вип. 3. Том 1. С.84-86.
6. Карабань Я.А. Строк (термін) виконання грошового зобов'язання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. № 5. С.157-161.
7. Кузьмич О. Правові аспекти участі третіх осіб у виконанні обов'язку замість боржника у власному інтересі (частина 3 статті 528 Цивільного кодексу України). *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 12. С.44-47.
8. Михалюк О.В. Правове регулювання виконання зобов'язання третьою особою. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 64. С.426-352.
9. Парасюк В.М., Парасюк Н.М. Забезпечення порядку виконання зобов'язань: проблемні аспекти єдності цивільно-правового та кримінально-правового регулювання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4. С.285-299.

10. Тупицька Є.О. Поняття та місце договору новації боргу у позикове зобов'язання в системі зобов'язань за законодавством України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3-1. С.151-153.

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Цивільний кодекс: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст.35.
2. Боднар Т.В. Виконання договірних зобов'язань у цивільному праві: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2005. 272 с.
3. Братель О.Г. Цивільне право України / О.Г. Братель, С.А. Пилипенко. К.: Вид. О.С. Ліпкан, 2010. 256 с.
4. Голубева Н.Ю. Зобов'язання у цивільному праві України: методологічні засади правового регулювання: монографія. О.: Фенікс, 2013. 642 с.
5. Голубева Н.Ю., Харитонов Є.О. Зобов'язальне право України: Підручник. К.: Істина, 2011. 848 с.
6. Карнаух Т.М. Притримання як спосіб забезпечення виконання зобов'язань: Монографія. Краматорськ: ТОВ «Тритон-МФ», 2009. 204 с.
7. Харитонов Є.О. Цивільне право України / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонова, О.В. Старцев. Вид. 3-тє, переробл. і допов. К.: Істина, 2011. 808 с.
8. Цивільне право України. Загальна частина: [підруч.] / [Бірюков І.А., Заїка Ю.О., Бичкова С.С. та ін.]; за ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. К.: Правова єдність, 2014. 510 с.
9. Цивільне право України: [навч. посіб.] / За ред. В.П. Мироненко, І.С. Тімуш. К., 2014. 432 с.
10. Цивільний кодекс України: наук.-практ. комент. / за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Х.: Страйд: ФОП Лисяк Л.С., 2012-2013. 672 с.

Семінарське заняття 16. Забезпечення виконання зобов'язання

Теоретичні питання

1. Загальна характеристика видів забезпечення виконання зобов'язання
2. Неустойка
3. Завдаток
4. Порука
5. Гарантія
6. Застава
7. Притримання

Теми для написання рефератів

1. Завдаток і аванс: порівняльно-правова характеристика.
2. Іпотека: сучасні концепції та тенденції розвитку.
3. Цивільно-правова відповідальність за порушення зобов'язання, забезпеченого завдатком.

4. Спірні питання застосування інституту поруки як засобу забезпечення виконання зобов'язань.
5. Спірні питання застосування інституту притримання як засобу забезпечення виконання зобов'язань.

Ситуаційні задачі

Задача 1

За умовами укладеного між ТзОВ «Сила» та ТзОВ «Енергетик» договору на поставку вузлів електродвигунів на суму 200 тис. грн. оплата за поставлений товар мала бути зроблена ТзОВ «Енергетик» протягом 10 днів з моменту відвантаження. За прострочення оплати передбачалась неустойка за кожний день в розмірі 5% від вартості поставленого товару. Прострочка в оплаті, допущена покупцем, склала 20 днів. В зв'язку з цим постачальник звернувся до суду з позовом про стягнення з покупця неустойки за прострочення оплати в розмірі 200 тис. грн.

При вирішенні спору в суді покупець заявив клопотання про зменшення розміру неустойки, так як прострочення в оплаті виникло через відсутність необхідних грошових коштів внаслідок відкриття процедури визнання неплатоспроможним банку, послугами якого відповідач користувався. Покупець заявив також, що заявлений розмір неустойки, яка підлягає оплаті, не співрозмірний з наслідками порушення зобов'язання та просив суд взяти до уваги, що її розмір за 20 днів прострочення і ціна договору співпадають, і, крім того, розмір неустойки суттєво перевищує розмір відсотків за користування банківським кредитом за той же період.

Яке рішення прийме суд?

Чи є можливим і в яких випадках зменшення розміру неустойки?

Задача 2

Комерційний банк «Кредитпрофі» надав товариству з обмеженою відповідальністю «Альфа-С» кредит строком на один рік під гарантію акціонерного банку «Південний». В забезпечення гарантійного зобов'язання банк «Південний» і ТзОВ «Альфа-С» уклали договір застави, відповідно до якого ТзОВ «Альфа-С» заставило в банку валютні кошти, якими могла бути погашена заборгованість товариства перед банком «Південний» у випадку невиконання основного зобов'язання і погашення боргу за кредитним договором гарантом – банком «Південний».

Предметом застави виступали валютні кошти, які знаходились на депозитному рахунку ТзОВ «Альфа-С» в банку «Південний»; товариство також мало кошти і на інших депозитних рахунках цього банку.

На момент укладення договору застави сума валютних коштів, які виступали предметом застави, дійсно перевищувала суму коштів, які знаходились на рахунку.

Боржник не виконав зобов'язання за кредитним договором в обумовлений строк, в результаті чого банк «Південний» був вимушений виконати свої зобов'язання по гарантії, сплативши борг кредитору.

Через деякий час банк «Південний» звернув стягнення на закладену суму валютних коштів в безспірному порядку, посилаючись на те, що умови договору передбачали таку можливість. При цьому були реалізовані валютні кошти з декількох депозитних рахунків.

ТзОВ «Альфа-С» оскаржило дії банку «Південний» до суду, посилаючись на те, що банк, вчинивши означені дії, порушив положення законодавства стосовно звернення стягнення на заставлене майно.

Вирішіть спір. Позицію обґрунтуйте.

Література для реферування

1. Бобуїок І.А. Деякі питання відповідальності поручителів за невиконання основного зобов'язання в судовій практиці. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2013. Вип. 4. Том 1. С.65-67.
2. Бойко А. Цивільно-правова відповідальність за порушення зобов'язання, забезпеченого завдатком. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С.4-9.
3. Бойко А.О. Відповідальність і правові наслідки порушення зобов'язань, забезпечених завдатком. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 4. С.174-178.
4. Бойко А.О. Характерні функції завдатку як способу забезпечення виконання зобов'язання. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 3. С.155-159.
5. Бондар І.В. Способи забезпечення виконання зобов'язання у нотаріальному процесі. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С.151-153.
6. Заборовський В.В., Стойка А.В. Деякі проблемні аспекти застосування інституту притримання як засобу забезпечення виконання зобов'язань. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 47. Том 2. С.7-12.
7. Колосов Р.В. Завдаток і аванс: порівняльно-правова характеристика. *Право і суспільство*. 2015. № 5-2. С.31-35.
8. Макаренко Г.В. Особливості застосування завдатку в правочинах з нерухомістю. *Судова апеляція*. 2009. № 1(14). С.103-109.
9. Михальнюк О.В. Припинення правовідношення поруки як спосіб захисту прав поручителя в сучасній практиці вирішення цивільних та господарських справ. *Вісник господарського судочинства*. 2010. № 5. С.90-99.
10. Мельник З.П. Складні питання застосування договору поруки: теорія та судова практика. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 6. С.89-92.

11. Пархоменко М.М., Смаль О.П. Проблеми правового регулювання інституту завдатку в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 5. Том 1. С.98-101.
12. Попов Ю. Поняття забезпечення виконання зобов'язання. *Право України*. 2008. № 6. С.119-124.
13. Пучковська І. До питання про відповідальність поручителя. *Право України*. 2010. № 12. С.55-61.
14. Пучковська І. Щодо неможливості визнання неустойки видом забезпечення виконання зобов'язання. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 12. С.37-40.
15. Серебрякова Ю.О. Завдаток як вид забезпечення виконання зобов'язання. *Юридичний вісник*. 2010. № 2(15). С.40-43.
16. Слома В.М. Право гаранта на регресну вимогу до принципала: поняття та особливості. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 1. С.1-7.
17. Тімуш І.С. Класифікація неустойок за цивільним законодавством України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С.20-28.
18. Федосєєв П.М. Підстави припинення поруки за законодавством України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 67. С.448-453.
19. Церковна О.В., Ткаченко М.С. Завдаток і аванс: спільне і відмінності. *Південноукраїнський правничий правопис*. 2008. № 1. С.93-95.
20. Чанишева А.Р. Порука як акцесорне зобов'язання за цивільним правом України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. № 5. С.137-139.

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Цивільний кодекс: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст.35.
2. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 18 листопада 2003 року № 1255-IV // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 11. Ст.140.
3. Про заставу: Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2654-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 47. Ст.642.
4. Про іпотеку: Закон України від 5 червня 2003 року № 898-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 38. Ст.313.
5. Братель О.Г. Цивільне право України / О.Г. Братель, С.А. Пилипенко. К.: Вид. О.С. Ліпкан, 2010. 256 с.
6. Голубєва Н.Ю. Зобов'язання у цивільному праві України: методологічні засади правового регулювання: монографія. О.: Фенікс, 2013. 642 с.
7. Голубєва Н.Ю., Харитонов Є.О. Зобов'язальне право України: Підручник. К.: Істина, 2011. 848 с.
8. Карнаух Т.М. Притримання як спосіб забезпечення виконання зобов'язань: Монографія. Краматорськ: ТОВ «Тритон-МФ», 2009. 204 с.

9. Кізлова О.С. Застава в цивільному праві (питання теорії): [монографія]. Одеса: Фенікс, 2011. 352 с.
10. Михальнюк О.В. Порука в цивільному праві: теорія і практика: [монографія]. К.: КНТ, 2008. 268 с.
11. Харитонов Є.О. Цивільне право України / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонова, О.В. Старцев. Вид. 3-тє, переробл. і допов. К.: Істина, 2011. 808 с.
12. Цивільне право України. Загальна частина: [підруч.] / [Бірюков І.А., Заїка Ю.О., Бичкова С.С. та ін.]; за ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. К.: Правова єдність, 2014. 510 с.
13. Цивільне право України: [навч. посіб.] / За ред. В.П. Мироненко, І.С. Тімуш. К., 2014. 432 с.
14. Цивільний кодекс України: наук.-практ. комент. / за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Х.: Страйд: ФОП Лисяк Л.С., 2012-2013. 672 с.
15. Чанишева А.Р. Іпотечні цивільні правовідносини: монографія / А.Р. Чанишева. О.: Фенікс, 2009. 256 с.

Семінарське заняття 17. Цивільно-правовий договір

Теоретичні питання

1. Поняття та функції цивільно-правового договору
2. Види цивільно-правових договорів
3. Стадії укладення цивільно-правового договору
4. Форма та зміст цивільно-правового договору
5. Зміна та розірвання цивільно-правового договору

Теми для написання рефератів

1. Цивільно-правовий договір як регулятор суспільних відносин.
2. Види цивільно-правових договорів як регуляторів цивільних правовідносин.
3. Оферта і акцепт як самостійні елементи в процесі укладення договору.
4. Істотні умови цивільно-правового договору.

Ситуаційні задачі

Задача 1

Клинко запропонував своєму знайомому Спіцину придбати у нього картину відомого майстра. Наступного дня Спіцин направив Клинко по факсу відповідь, в якій містилася згода купити картину та вказувалася ціна. Через п'ять днів Клинко повідомив Спіцина, що згодний продати йому картину, але за ціною, яка на 25 % більша ніж ціна, запропонована Спіциним. Спіцин не погодився, зазначивши, що, на його думку, договір уже укладений на умовах, що містяться у його факсимільному повідомленні, яке є акцептом.

Дайте визначення оферти та акцепту. Чиї дії в даному випадку можна розглядати як оферту або акцепт? Чи був укладений договір?

Задача 2

Костюченко купив у Безверхого будинок за 60000 грн. Через місяць після належного оформлення договору купівлі-продажу продавець звернувся з позовом про його розірвання або зменшення покупної ціни під приводом того, що попередній власник навмисне приховав недоліки будинку, який потребує капітального ремонту. У двох кімнатах необхідно замінити підлогу, віконні рами, провести малярні роботи, в деяких місцях замінити стропила. Продавець проти позову заперечував, посилаючись на те, що до укладення договору купівлі-продажу Костюченко протягом 4 місяців мешкав у будинку як наймач і мав змогу з'ясувати його стан.

Чи обґрунтована вимога Костюченка? Як вирішити спір?

Задача 3

Лосєв подарував своєму родичу Сидорову дорогий швейцарський годинник. Незабаром відносини між родичами різко погіршилися, і під час чергової сварки Сидоров грубо образив Лосєва, а також наніс тілесні ушкодження водію останнього, за що і був засуджений до позбавлення волі. Під час відсутності Сидорова Лосєв забрав у нього з будинку годинник, заявивши, що відмовляється від виконання договору дарування. Дружина Сидорова звернулася в суд з вимогою повернути їй подарунок.

Вирішіть справу.

Задача 4

Одна комерційна організація передала іншій в оплатне користування будівельний кран. При передачі кран явних дефектів не мав, однак з договору випливало, що кран вже до цього використовувався. У процесі експлуатації кран упав і пошкодив шість легкових автомобілів, що знаходились на стоянці. Причиною аварії стали зношені механізми крану, а також порушення кранівником правил техніки безпеки. Наймач відшкодував заподіяну володільцям автомобілів шкоду і в свою чергу вимагав у наймодавця відповідної компенсації.

Наймодавець заперечував проти цього, посилаючись на наявність вини наймача, яка виключає його відповідальність. До того ж на думку наймодавця, оскільки в договорі найму не був визначений розмір плати за найм, його взагалі слід визнати неукладеним або застосувати правила про договір позички.

Вирішіть справу.

Чи зміниться рішення, якщо в договорі найму взагалі не було зазначено про якість крану?

Задача 5

Підприємець Усатов уклав договір оренди порожнього гаража під склад товарів з Хвостовим. Орендна плата була внесена до передачі об'єкта договору. У призначений день Хвостов гараж не передав, оскільки виїхав в тривале

відрядження. Усатов зазнав великих збитків, розміщуючи поставлену партію товару по різних торгових місцях. Після повернення Хвостова з відрядження Усатов зажадав від нього відшкодування збитків, заподіяних невиконанням ним умов договору оренди.

Чи правомірна вимога Усатова до Хвостова?

Чи має право Усатов не платити орендну плату за період з моменту укладення договору оренди до моменту фактичної передачі йому гаража Хвостовим?

Література для реферування

1. Алексашина Ю. Види цивільно-правових договорів як регуляторів цивільних правовідносин. *Юридична Україна*. 2012. № 12. С.68-74.
2. Алексеев І.С. Поняття та функції цивільно-правового договору. *Форум права*. 2010. № 2. С.7-10.
3. Бахрієва З.Р. До проблеми правового регулювання припинення цивільних договорів. *Юридична наука*. 2011. № 2. С.50-54.
4. Біленко М. Загальні положення про договір як цивілістичну конструкцію. *Юридична Україна*. 2014. № 8. С.35-40.
5. Вавженчук С.Я. Деякі теоретико-практичні питання класифікації цивільно-правових договорів. *Адвокат*. 2009. № 10(109). С.12-15.
6. Гудима М.М. До питання про поняття предмета цивільного договору. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. Вип. 23. Том 1. С.182-186.
7. Денисюк В. Акцепт як стадія укладення цивільно-правового договору. *Актуальні проблеми держави та права*. 2011. Вип. 61. С.575-583.
8. Денисюк В.В. Порядок укладення цивільно-правового договору. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 64. С.305-312.
9. Ільченко Г. Співвідношення понять «цивільний договір» та «господарський договір». *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 2. С.20-23.
10. Кізлова О.С. Використання дефініції «договірні зобов'язання» у сучасному законодавстві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. № 6-1. С.30-33.
11. Кісель В. Вплив класичних теорій договору на сучасне розуміння сутності цивільно-правового договору. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 10. С.41-45.
12. Кравець О.М. До питання про поняття «розірвання цивільно-правового договору». *Право і безпека*. 2010. № 2(34). С.210-214.
13. Круглова О.О. Ціна як істотна умова цивільно-правових договорів. *Форум права*. 2011. № 2. С.468-471.
14. Луць В. До питання про сутність і зміст цивільно-правового договору. *Приватне право*. 2013. № 1. С.118-128.
15. Луць В. Інститут договору в цивільному праві України (до 10-ї річниці чинності ЦК України). *Приватне право*. 2013. № 2. С.118-128.

16. Мельниченко Р.В. «Свобода договору» в динаміці цивільних договірних правовідносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 32. Том 2. С.49-53.
17. Немченко С.С. Принцип свободи договору - головний принцип договірних відносин у цивільному праві. *Проблеми цивільного та господарського права*. 2014. № 3. С.101-103.
18. Панченко С.С. Строк як істотна умова цивільно-правового договору. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 4. С.92-94.
19. Полішко Н.Л. Особливості укладання договорів на торгах, аукціонах, конкурсах. *Юридична наука*. 2011. № 4-5. С.24-30.
20. Пономарьова Т. Деякі аспекти укладання договору з порушенням письмової форми. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 2. С.29-32.
21. Пономарьова Т. Окремі аспекти правової природи недійсних та неукладених договорів. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 11. С.44-47.
22. Родоман Т.О. Оферта і акцепт як самостійні елементи в процесі укладення договору: від теорії до судової практики. *Судова апеляція*. 2016. № 3(44). С.92-100.
23. Родоман Т.О. Проблема визначення поняття зміни умов договору в цивільному законодавстві України. *Судова апеляція*. 2014. № 3(36). С.112-118.
24. Романюк Я. Невизначеність умов договору як підстава для його тлумачення. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 12. С.36-41.
25. Самчук-Колодяжна З.Ф. Особливості застосування публічного цивільно-правового договору. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 9-1. С.131-133.
26. Сібільов М. Цивільно-правовий договір як регулятор суспільних відносин. *Право України*. 2014. № 2. С.34-44.
27. Сідей О.В. Аналіз поняття «договір» у цивільному праві України. *Європейські перспективи*. 2014. № 1. С.113-115.
28. Турчак І.О. Підстави припинення цивільно-правового договору. *Науково-інформаційний вісник: Право*. 2012. № 5. С.166-172.
29. Шишка Р.Б. Характеристика договорів. *Юридичний вісник*. 2013. № 4(29). С.121-127.
30. Яворська О. Договори приєднання: проблеми правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 10. С.93-96.
31. Яримович У.В. Форма і порядок укладення договору в праві ЄС і в праві України: порівняльний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 42. С.103-108.

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Цивільний кодекс: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст.35.

2. Договір як універсальна правова конструкція: монографія / А.П. Гетьман, В.І. Борисова, О.П. Євсєєв та ін.; за ред.. А.П. Гетьмана, В.І. Борисової. Х.: Право, 2012. 432 с.
3. Луць В.В., Великанова М.М. Договори в цивільному праві України: навч. посіб. / В.В. Луць, М.М. Великанова. К.: Юрінком Інтер, 2016. 264 с.
4. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т., 4-те вид., перероб. і доп. / За відповід. ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2013. 1952 с.
5. Харитонов Є.О. Цивільне право України / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонова, О.В. Старцев. Вид. 3-тє, переробл. і допов. К.: Істина, 2011. 808 с.
6. Цивільне право України: навч. посібник / Ю.В. Білоусов [та ін.]; ред. Р.О. Стефанчук. К.: Правова єдність, 2009. 536 с.
7. Цивільне право України: Особлива частина: в 2 т.: 3-тє вид., перер. і доп. / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. К.: Юрінком Інтер, 2010. 1176 с.
8. Цивільне право України: підручник. Особлива частина / За заг. ред. д.ю.н., проф. Р.Б. Шишки. К.: Вид. Ліра-К, 2015. 1024 с.
9. Цивільне право: підручник: у 2 т. / В.І. Борисова (керівник авт. колективу), Л.М. Баранова, Т.І. Бєгова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х.: Право. 2011. Т.2. 816 с.
10. Цивільний кодекс України: наук.-практ. комент. / за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Х.: Страйд: ФОП Лисяк Л.С., 2012-2013. 672 с.

ДОДАТКИ

Додаток А – Орієнтовний перелік питань на залік

1. Предмет і метод цивільного права
2. Принципи цивільного права
3. Функції цивільного права
4. Система цивільного права
5. Джерела цивільного права
6. Акти цивільного законодавства
7. Поняття, елементи та види цивільних правовідносин
8. Підстави виникнення цивільних прав та обов'язків
9. Поняття фізичної особи
10. Цивільна правоздатність та дієздатність фізичної особи
11. Обмеження цивільної дієздатності фізичної особи.
12. Визнання фізичної особи недієздатною
13. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою
14. Оголошення фізичної особи померлою
15. Фізична особа - підприємець
16. Поняття та ознаки юридичної особи
17. Цивільна правоздатність та дієздатність юридичної особи
18. Організаційно-правові форми юридичних осіб
19. Органи юридичної особи
20. Створення та припинення юридичних осіб
21. Загальна характеристика та види підприємницьких товариств
22. Загальна характеристика та види непідприємницьких товариств
23. Поняття та види об'єктів цивільних прав
24. Речі як об'єкти цивільних прав, їх види
25. Цінні папери як об'єкти цивільних прав (поняття, види, групи)
26. Нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав
27. Поняття і класифікація особистих прав немайнових
28. Окремі види особистих немайнових прав
29. Цивільно-правова охорона особистих немайнових прав
30. Способи захисту особистих немайнових прав
31. Поняття та види правочинів
32. Загальні вимоги, додержання яких є необхідним для чинності правочину
33. Форма правочину та правові наслідки її недодержання
34. Поняття та види недійсних правочинів.
35. Правові наслідки недійсності правочину
36. Загальна характеристика оспорюваних правочинів
37. Загальна характеристика нікчемних правочинів
38. Поняття та види представництва
39. Представництво за довіреністю
40. Вчинення правочинів з перевищенням повноважень. Передоручення

Додаток Б – Орієнтовний перелік питань на екзамен

1. Предмет і метод цивільного права
2. Принципи цивільного права
3. Функції цивільного права
4. Система цивільного права
5. Джерела цивільного права
6. Акти цивільного законодавства
7. Поняття, елементи та види цивільних правовідносин
8. Підстави виникнення цивільних прав та обов'язків
9. Поняття фізичної особи
10. Цивільна правоздатність та дієздатність фізичної особи
11. Обмеження цивільної дієздатності фізичної особи.
12. Визнання фізичної особи недієздатною
13. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою
14. Оголошення фізичної особи померлою
15. Фізична особа - підприємець
16. Поняття та ознаки юридичної особи
17. Цивільна правоздатність та дієздатність юридичної особи
18. Організаційно-правові форми юридичних осіб
19. Органи юридичної особи
20. Створення та припинення юридичних осіб
21. Загальна характеристика та види підприємницьких товариств
22. Загальна характеристика та види непідприємницьких товариств
23. Поняття та види об'єктів цивільних прав
24. Речі як об'єкти цивільних прав, їх види
25. Цінні папери як об'єкти цивільних прав (поняття, види, групи)
26. Нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав
27. Поняття і класифікація особистих немайнових прав
28. Окремі види особистих немайнових прав
29. Цивільно-правова охорона особистих немайнових прав
30. Способи захисту особистих немайнових прав
31. Поняття та види правочинів
32. Загальні вимоги, додержання яких є необхідним для чинності правочину
33. Форма правочину та правові наслідки її недодержання
34. Поняття та види недійсних правочинів.
35. Правові наслідки недійсності правочину
36. Загальна характеристика оспорюваних правочинів
37. Загальна характеристика нікчемних правочинів
38. Поняття та види представництва
39. Представництво за довіреністю
40. Вчинення правочинів з перевищенням повноважень. Передоручення
41. Поняття цивільного права, цивільного інтересу та цивільного обов'язку

42. Здійснення цивільних прав
43. Межі здійснення цивільних прав
44. Виконання цивільних обов'язків
45. Поняття та ознаки права власності
46. Суб'єкти та об'єкти права власності
47. Підстави виникнення і припинення права власності
48. Спільна власність: поняття та види
49. Захист права власності
50. Поділ майна, що є у спільній власності
51. Поняття, ознаки та функції цивільно-правової відповідальності
52. Види та форми цивільно-правової відповідальності
53. Підстави та умови цивільно-правової відповідальності
54. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності
55. Загальна характеристика речових прав на чуже майно
56. Право володіння чужим майном
57. Право обмеженого користування чужим майном (сервітут)
58. Право користування чужою земельною ділянкою для с/г потреб (емфітевзис)
59. Право користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій)
60. Поняття зобов'язального права
61. Поняття та види зобов'язань
62. Підстави виникнення зобов'язань
63. Суб'єкти зобов'язань
64. Поняття і загальні умови виконання зобов'язання
65. Суб'єкти виконання зобов'язання
66. Предмет виконання зобов'язання
67. Спосіб, строк (термін) та місце виконання зобов'язання
68. Підтвердження виконання зобов'язання
69. Загальна характеристика видів забезпечення виконання зобов'язання
70. Неустойка як спосіб забезпечення виконання зобов'язання
71. Завдаток як спосіб забезпечення виконання зобов'язання
72. Поручка як спосіб забезпечення виконання зобов'язання
73. Гарантія як спосіб забезпечення виконання зобов'язання
74. Застава як спосіб забезпечення виконання зобов'язання
75. Притримання як спосіб забезпечення виконання зобов'язання
76. Поняття та функції цивільно-правового договору
77. Види цивільно-правових договорів
78. Стадії укладення цивільно-правового договору
79. Форма та зміст цивільно-правового договору
80. Зміна та розірвання цивільно-правового договору